

Kaja Plado ♦ Ana Kontor

EESTI KEELE TÖÖRAAMAT

8. klassile

1. osa

Minu nimi on

.....

Kool

.....

2016

Kaja Plado, Ana Kontor
Eesti keele tööraamat 8. klassile. 1. osa

Tööraamat sobib õpilastele, kes õpivad põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava lihtsustatud õppe tasemel, õpilastele, kellele on rakendatud individuaalne õppekava (IÕK), muukeelsetele õpilastele ning kasutamiseks põhikooli riikliku õppekava järgi õppijate õppe diferentseerimisel.

Retsenseerinud Ülle Rästas, Heidi Öövel

Toimetanud: Tiina Helekivi
Illustreerinud: Ülle Meister, Vilve Aavik-Vadi
Tehniliselt toimetanud: Andero Kurm
Kujundanud ja küljendanud: Eve Kurm
Fotod: Wikimedia Commons
Kaanefoto: Shutterstock Images
Kaane kujundanud: Eve Kurm

Raamatu väljaandmist on toetanud Haridus- ja Teadusministeerium.

Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ettenähtud vastutuse.

Autoriõigus: SA Innove, autorid 2016

ISBN 978-9949-575-11-4 (kogu teos)
ISBN 978-9949-575-12-1 (1. osa)
ISBN 978-9949-575-15-2 (2. osa)
ISBN 978-9949-575-17-6 (3. osa)
ISBN 978-9949-575-19-0 (4. osa)
ISBN 978-9949-575-13-8 (pdf: kogu teos)
ISBN 978-9949-575-14-5 (pdf: 1. osa)
ISBN 978-9949-575-16-9 (pdf: 2. osa)
ISBN 978-9949-575-18-3 (pdf: 3. osa)
ISBN 978-9949-575-20-6 (pdf: 4. osa)

Trükiettevalmistus:
Kirjastus Studium
Riia 15b
51010 Tartu
www.studium.ee

Trükitud OÜ Greif trükikojas
Lohkva, Luunja vald
Tartumaa 62207

SISUKORD

HÄÄLIKUÕPETUS JA ÕIGEKIRI	4
Häälikud ja tähed	4
Veaohalikud häälikud sõnas	9
Veaohlike häälikute õigekiri	13
Tabel 1	14
Tabel 2	18
Tabel 3	22
Tabel 4	28
 VÕÕRHÄÄLIKUD JA -TÄHED. VÕÕRSÕNAD	43
 SÕNALIIGID	52
 NIMISÕNA	55
Nimisõna tunnused. Nimi ja nimetus	55
Nimisõna algvorm ja käändevormid	67
Käänamistabel	72
 LIITSÕNA	85
Liitnimisõnad	87
 Lisad:	
♦ KÄÄNAMISTABEL	101
♦ TABELID 1-4	102

HÄÄLIKUÕPETUS JA ÕIGEKIRI

Häälikud ja tähed

Kas on meeles?

- ♦ Hääldatud sõna koosneb häälikutest. Häälikuid me kuuleme ja hääldame. Häälikutest koosnevaid sõnu me ütleme.
- ♦ Kirjutatud või trükitud sõna koosneb tähtedest. Tähti me näeme ja kirjutame. Kirjutatud sõnu me loeme.
- ♦ Eesti keeles vastab igale tähele kindel häälik.
- ♦ Igat häälikut saab märkida ühe- või kahekordse tähega.

Enamasti koosnevad sõnad **ühekordsetest** tähtedest.

Näiteks: kulutab (*raha*) – 7 häälikut, 7 ühekordset tähte.

Mõnikord kasutame **kahekordset** ehk **topelttähte**.

Näiteks: kuulutab (*uudist*) – 7 häälikut, 6 ühekordset tähte ja üks (u) **kahekordne** ehk **topelttäht** (uu).

1. A. Määra sõnas häälikute ja tähtede arv.

Vaata pilti. Ütle sõna.	Mitu häälikut on sõnas?	Kirjuta sõna. Loe.	Mitu tähte on sõnas?
	7		
			
			
			

Loe sõna	Mitu häälikut on sõnas?	Kirjuta sõna.	Mitu tähte on sõnas?
mööbel			
diivan			
tugitoolid			
rõdulilled			
köögikapp			
tööriistakast			

B.

1. Ütle oma eesnimi. Kirjuta.

- Mitu häälikut ja tähte on Sinu eesnimes? häälikut / tähte.

2. Ütle oma perekonnanimi. Kirjuta.

- Mitu häälikut ja tähte on Sinu perekonnanimes? häälikut / tähte.

3. Ütle oma eesti keele õpetaja ees- ja perekonnanimi. Kirjuta.

.....

- Mitu häälikut ja tähte on õpetaja ees- ja perekonnanimes?
..... häälikut / tähte.

Eesti keeles jagunevad häälikud täishäälikuteks ja kaashäälikuteks.

Täishäälikud	Kaashäälikud	
<i>a, e, i, o, u, õ, ä, ö, ü</i>	<i>suluta kaashäälikud</i> <i>h, j, l, m, n, r, s, v</i>	<i>sulghäälikud</i> <i>k, p, t</i> <i>(g, b, d)</i>

- 2. A.** Märki täishäälikud (**TH**) punase, suluta kaashäälikud (**SKH**) sinise ja sulghäälikud (**SH**) rohelise joonega.
- B.** Kirjuta sulgudesse häälikute arvud tüüpide kaupa: esimesena **TH** arv, teisena **SKH** ja kolmandana **SH** arv.

1. Kirjutamine on üks suuremaid leiutisi inimese ajaloos. (**23**, **17**, **5**)
2. Enne kirja leiutamist tuli kogu teave meelde jätta. (.....,,)
3. Nüüd võime kõik üles kirjutada ja edasi saata. (.....,,)

C. Võrdle arve kaaslasega, vajadusel kontrolli oma tööd.

Sõnas võivad häälikud esineda **üksikhäälikuna** (ehk lihthäälikuna) või **häälikuühendina**.

Kaks erinevat täishäälikut kõrvuti moodustavad **täishäälikuühendi** ehk kaksiktäishääliku.

Näiteks: taevas, õunapuud

Mitu erinevat kaashäälikut kõrvuti moodustavad kaashäälikuühendi.

Näiteks: pilved, kosmos, madrus, kapten

- 3. A.** Jooni sõnad, mis koosnevad ainult täishäälikutest. Ringita täishäälikuühendid.

aas, õis, eile, aed, sai, oi, uus, preilid, aisad, ei,
Ia, Ain, Leo

- 4. A.** Leia igasse ritta vähemalt kolm täishäälikuühendiga sõna, ühend võib olla sõna alguses, sees või lõpus. Vajadusel kasuta lugemispala abi. Märki ühendid kaarega.

ei –
ai –
õe –
ui –
au –

**B. Kirjuta igasse ritta vähemalt kolm kaashäälikuühendiga sõna.
Märgi ühendid kaarega.**

lm –
rk –
mb –
rt –
pl –

**5. A. Leia eesti lastekirjanike nimedest kõik häälikuühendid.
Täishäälikuühendid märgi kaarega, kaashäälikuühendid ringita.**

1) Erika Esop, 2) Leelo Tungal, 3) Heljo Mänd, 4) Ellen Niit, 5) Eno Raud,
6) Aino Pervik, 7) Iko Maran, 8) Henno Käo, 9) Ott Arder

B. Kirjuta välja ees- või perekonnanimed,

- milles ei ole ühtegi häälikuühendit:
.....
.....
- milles on täishäälikuühend:
- milles on kaashäälikuühend:
.....

6. A. Märgi täishäälikuühendid kaarega. B. Ringita kaashäälikuühendid.

Kuidas tehakse maisipulki?

1. Maisipulkade valmistamiseks vajame muidugi maisi.
2. Maisiterad tuleb jahvatada peeneks jahuks, millele võib lisada purustatud pähkleid.
3. Seejärel puistame segu lehtrisse ja surume selle seal hästi tihedalt kokku.
4. Peagi väljuvad lehtri torust pisikesed vorstikesed, mis paisuvad kohevateks maisipulkadeks.

C. Kirjuta ühendite arv: täishäälikuühendeid, kaashäälikuühendeid

D. Võrdle oma tööd naabriga.

E. Kirjuta harjutusest välja sõnad, milles

- on mitu kaashäälikuühendit:

.....
.....

- kaashäälikuühend koosneb kahest suluta kaashäälikust

.....
.....

- kaashäälikuühend koosneb ühest suluta kaashäälikust ja
ühest sulghäälikust

.....
.....

- kaashäälikuühend koosneb kahest suluta kaashäälikust ja sulghäälikust

.....
.....

7. Märki häälikuühendid liitsõnades. Esmalt eralda püstkriipsuga sõnade piir.

A. Täishäälikuühendid:

lasteaed, koolielu, lilleampel, praeahi, kooliõu, kraeäär, suveõunad, naiseõde, töönimene, koeraelu, saunaõhk, pisiasjad, toiduained

- täishäälikuühendid olid (mitmes?) liitsõnas,
- ühtki täishäälikuühendit ei olnud järgmistes liitsõnades:

.....
.....

B. Kaashäälikuühendid:

joonlaud, pabertahvel, mõõtkava, liitsõna, termoskruus, klaaskuppel, põldhiir, plekkvann, vaskmünt, muustrastas, kuldnokk, tüllkardin, noolsirge, sitikmust, looduskaitseala

- kaashäälikuühendid olid (mitmes?) liitsõnas,
- ühtki kaashäälikuühendit ei olnud järgmistes liitsõnades:

.....

.....

8. Kuidas nimetatakse järgmisi häälikurühmi?

- 1) a, e, i, o, u, õ, ä, ö, ü –
- 2) k (g), p (b), t (d) –
- 3) l, m, r, s, v, h, j –
- 4) l, m, r, s, v, h, j, k (g), p (b), t(d) –

Veahtlikud häälikud sõnas

Kas on meeles?

Veahtlikud häälikud sõnas on:

1. Esimene täishäälik ja sellele järgnev suluta kaashäälik:
/es/imene, p/un/ane, pr/uun/ikas, k/oll/ane.
2. Kaksiktäishäälik ja sellele järgnev suluta kaashäälik:
/aus/ad, k/aun/istavad.
3. Esimene täishäälik ja sellele järgnev suluta kaashäälikute ühend:
/arv/utama, k/olm/andad.
4. Esimene täishäälik ja sellele järgnev sulghäälik:
/ab/iline, s/it/ikas, k/ukk/el; kl/eep/isid.
5. Kaksiktäishäälik ja sellele järgnev sulghäälik:
/aut/odessa, t/uik/usid, s/õid/avad.
6. Esimene täishäälik ja sellele järgnev kaashäälikuühend:
/örn/utseb, k/orj/asid, s/ilb/itab, v/änt/avad, /alg/uses, kl/amb/er, tr/amp/isid, p/adr/ikusse, n/utr/iad, k/apt/enid.

Kus asub sõnades veahtlik koht?

Sõnade kirjutamisel tehakse veahtlikus kohas kõige rohkem vigu.

Sellest ka nimetus – **VEAHTLIK KOHT**.

Veahtlik koht on sõna **esimesest täishäälikust** (või **täishäälikuühendist**) **teise täishäälikuni**: s/amm/as, tr/aum/a, tr/akt/or, /Ein/ar, /Andr/es.

Veahtlikku kohta määrates pane tähele:

1. Veahtlik koht algab alati täishäälikuga või kaksiktäishäälikuga:
k/oll/ane, /obl/ikas, s/eis/avad.
2. Mõned sõnad algavad veahtliku kohaga: /es/emed, /Aas/ia, /eils/ed.
3. Veahtlikule kohale järgneb täishäälik: p/ödr/ad, k/eed/is.
4. Mõned sõnad lõpevad veahtliku kohaga: m/ees/, tr/amm/, s/ai/, r/and/.

9. A. Eralda sõnades veahtlik koht püstkriipsudega.

1. Maal leidub alati tööd.
2. Suvel rohitakse peenraid, kastetakse ja väetatakse taimi.
3. Kitkutud rohi pannakse ühte hunnikusse.
4. Sinna lisatakse ka taimede lehed.
5. Murule langenud lehed tassitakse samasse hunnikusse.
6. Hunnikus hakkab kõik kõdunema.
7. Vahete-vahel hunnikut kastetakse ja sinna lisatakse väetist.
8. Suve jooksul on soovitatav hunnikut mitu korda ümber kaevata.
9. Õhk aitab taimede jäänustel kiiremini kõduneda.
10. Tekib huumus-rikas muld.

Kontrolli, kas

- veahtlik koht sõnas algab täishääliku või täishäälikuühendiga.
- veahtlikule kohale järgneb täishäälik.

B. Kirjuta välja sõnad, mis

- algavad veahtliku kohaga

.....
.....

- lõpevad veahtliku kohaga

.....
.....

10. A. Jooni sõnad, milles veahtlik koht on märgitud valesti.

(Sõnades ja ja on pole vaja eraldada veahtlikku kohta.)

1. L/ood/uses /ela/vad t/aim/ed ja l/oom/ad k/oos/.
2. /El/us-o/le/ndid ja e/lu/ta l/ood/use /osa/d on /üks/-te/is/ega t/ih/edalt s/eot/ud.
3. T/aim/ed k/as/utavad /el/uks ja k/as/vamiseks /el/uta lo/od/use /osi:/ v/ett/, m/uld/a ja /õhk/u.
4. L/oom/ad v/aj/avad /el/amiseks s/am/uti v/ett/ ja /õhk/u.
5. H/apn/ik, m/id/a k/õi/k /el/us-/ole/ndid h/ing/avad, t/ul/eb t/aim/edelt.
6. Ü/he/d l/oom/ad, n/ag/u /jän/es ja m/ets/-k/its/, s/ööv/ad t/aim/i.
7. T/eise/d l/ooma/d, n/ag/u r/eb/ane ja h/un/t, s/ööv/ad t/aim/-t/oid/ulisi l/oom/i.
8. l/lm/a t/aim/edeta /ei/ s/aaks/ l/oo/mad /el/ada.

B. Ühes lauses on veahtlikud kohad kõikides sõnades õigesti eraldatud. Märki selle lause algus tärnikesega.

C. Kirjuta välja joonitud sõnad vihikusse. Selgita, milles on viga. Eralda õigesti veahtlik koht.

Kas panid tähele?

Liitsõnades määratakse veahtlik koht kõikides sõnades:

s/üg/is-v/ärv/id; p/õl/ev-k/iv/i-k/aev/andus.

11. A. Määra liitsõna piir. Eralda veahtlik koht.

1. Pesukarud on kõigesööjad loomad.
2. Nad tuhnivad meelsasti parkide ja kämpingute prügitünnides.
3. Tünnidest leiavad loomad toidujääke.
4. Loomadel on kombeks toidupalakestelt mullaosi ja muud prügi eemaldada.
5. Pesukarud kastavad enne söömist toidupalad korraks vette.
6. Nad söövad ka tigusid, usse ja vähke, mida leidub madalamates veekogudes.
7. Pesukarude kõhualust katab väga tihe vill.
8. Kivine veekogupõhi ei saa loomakesi vigastada.

B.

- Harjutuses oli liitsõna.
- Üks liitsõna koosnes kolmest osast. See liitsõna on

C. Võrdle oma tööd naabriga.

Veaohtlike häälikute õigekiri

12. Loe. Jooni õigesti kirjutatud sõnapaariid.

liivane kallas	–	liivane kalas
puudel limonaadi	–	pudel limonaadi
valge kui luubi	–	valge kui lubi
sügisene loodus	–	sügisene lodus
jättis töö pooleli	–	jäätis töö pooleli

Et harjutada sõnade õigesti kirjutamist, on Sulle abiks **neli tabelit** (lk 102-103).

TABEL 1 – sõnade veaohtlik koht on **täishäälik** ja **suluta kaashäälik**

TABEL 2 – sõnade veaohtlik koht on **täishäälik** ja **sulghäälik**

TABEL 3 – sõnade veaohtlik koht on **kaksiktäishäälik** ja **kaashäälik**

TABEL 4 – sõnade veaohtlik koht on **täishäälik** ja **kaashäälikuühend**

Iga tabel koosneb skeemidest. Skeemide abil saab sõnas võrdlevalt hääldada veaohtlike häälikute pikkust.

Kas on meeles?

Enne sõna kirjutamist on vaja:

- 1) leida sõnas veaohtlik koht (veaohtlikud häälikud);
- 2) valida veaohtlike häälikute järgi sobiv tabel;
- 3) hääldada sõna tabeli skeemide alusel,
- 4) valida sõna õigele hääldusele vastav skeem,
- 5) valida skeemile vastavad ühe- või kahekordsed tähed
(sulghäälikute puhul on valikuks ka nõrgad tähed).

TABEL 1

Täishäälik ja suluta kaashäälik veahtlikus kohas

1.	2A	2B	3A	3B
mānik	määnik	määnik	<u>männik</u> *	männik

* tähendusega sõnavorm

13. A. Muuda veahtlike häälikute pikkust skeemide alusel.

B. Jooni tähendusega sõnad.

- 1) /üm/argune kukkel, 2) m/il/ised saapad, 3) loeb pr/il/idega,
4) uue aasta k/al/ender, 5) sügavad kr/av/id, 6) k/al/asid kr/av/idesse

Skeem 1	Skeem 2		Skeem 3	
1	2 A	2B	3A	3B
ümargune	üümargune	üümargune	<u>ümmargune</u>	ümmargune

14. A. Loe laused. Muuda lüngaga sõnas häälikupikkust skeemide alusel, vali õige skeem. (Toimi lk 13 juhendi järgi.)

B. Kirjuta laused vihikusse.

1. H/um/us-rikkas ja s/oj/as m/ul/as kasvavad taimed hästi ja /an/avad s/ur/emat saaki.

2. P/öl/umehed t/un/evad viljarikka m/ul/a ära t/um/eda värvuse järgi.
3. S/el/ises m/ul/as /el/avad meelsasti vihma-/us/id.
4. Vihma-/us/ile on toiduks maap/in/al /ol/evad rohu-k/õr/ed ja taime-j/än/used.
5. /Us/idele on /om/ane, et nad n/el/avad toidu k/os/ m/ul/aga /al/a.
6. Vihma/us/id ei p/en/esta suuga toitu, see lagundatakse s/ol/estikus.

C. Kontrolliks rühmita lüngaga sõnad vastavate skeemide järgi.

Skeem 1	
Skeem 2A	
Skeem 2B	
Skeem 3A	
Skeem 3B	

D. Harjuta lausete õigesti kirjutamist etteütlemise järgi.

15. A. Häälda võrdlevalt. Vali skeem. Enne kirjutamist märgi sõnale skeemi number.

1. Teadlased on /am/usest ajast /ur/inud, miks inimesed näevad /ös/iti und.
2. S/el/est h/ol/imata on t/ul/emus j/än/ud seniajani mõistatuseks.
3. /Un/es /av/alduvad magajate salajased s/ov/id, mälestused ja hirmud.
4. Parim aeg h/om/ikusöögiks on t/un/i aja jooksul p/är/ast ärkamist.
5. H/om/ikust s/öm/ist ei tohi mitu tundi edasi lükata.
6. H/il/isem s/öm/ine on vajalik juhul, kui teed h/om/ikuti tr/en/i.
7. Roomlased s/av/utasid ehituskunstis kõrge t/as/eme.
8. Kreeklaste templites on n/äh/a h/ol/ikalt t/ah/utud s/ur/i k/iv/e.
9. Peamine tegevus-/al/a Eestis oli p/öl/undus.
10. Muinas-eestlased õppisid valmistama l/in/ast ja v/il/ast riiet.
11. V/an/asti olid inimestel jalas paju-k/or/est v/is/ud või n/ah/ast pastlad.

B. Kontrolli, kas kirjutasid õigesti.

 Kas on meeles?

Vigade leidmiseks ja parandamiseks toimi järgmiselt:

1. Loe lause täpselt nii, nagu on kirjutatud. Otsusta, kas lause on õige. Ütle lause õigesti.
2. Leia/ütle/jooni valesti kirjutatud sõna(d).
3. Häälda skeemide alusel valesti kirjutatud sõnades veaohlike häälikute pikkust ja vali õige skeem.
4. Kirjuta sõna/sõnaühend/lause õigesti.
5. Kontrolli sõnade õigekirja võrdleva hääldamise ja skeemide abil.

16. A. Loe laused. Jooni veaga sõnad. Toimi eelneva juhendi järgi.

B. Mõtle, mis võis olla vea tekkimise põhjused.

1. Võilile tuneme kõik.
2. Nori võilillelehti süüakse torelt sallatites.

3. Lehed on maitsvad ka kuma kastmega üle vallatuna.
4. Kuuma mõjul anab mõrru maitse järele.
5. Võilillel on toniseeriv ja noohu levendav toime.
6. Rahvameditsiinis ravitakse võililega havandeid, kolatõbe ja sügelisi.
7. Tundliku nahhaga inimestel võib võilill tekitada kerget lövet.

C. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

😊 Kas on meeles?

Mõnikord kirjutatakse ülipikk häälik ka ühekordse tähega.

17. Loe laused. Otsusta, kas joonitud sõnad on õigesti kirjutatud. Vea korral kirjuta sõna õigesti.

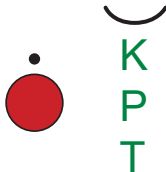
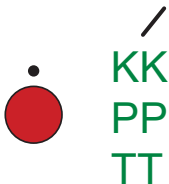
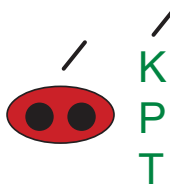
1. Onu ütles, et minu vend on üks suur matkasell (.....) .
Sell (.....) ööl oli taevas eriliselt suur Kuu.
2. Kas sa (.....) tuled minuga koju?
Ma ei sa (.....) täna ujuma minna.
3. Kuss (.....) tuld, seal suitsu!
Beebi magab, nüüd peab hästi kus (.....) olema.
4. Külla, kus elab minu vanaema, ehitati uus hobusetal (.....) .
Mis tal (.....) seal põues on?
5. Mida maa (.....) küll teeksin telefonita?
Maa (.....) kattus värviliste sügislehtedega.

Ühekordse tähega kirjutatakse ülipikk häälik paljudes ühesilbilistes sõnades:

- ma, sa, ta, me, te, nad;
- jo, le, mi, na, so, ra, ti;
- mul (minul), sul (sinul), tal (temal);
- sel (sellel), tol (tollel);
- kes, mis, kus, kas;
- et, ja, on;
- ah, oh, jah, noh.

TABEL 2

Täishäälik ja sulghäälik veahtlikus kohas

1	2	3	4A	4B	5
					
<u>sabad</u> *	sapad	sappad	saabad	<u>saapad</u> *	

* Tähendusega sõnavormid: • (loomade) sabad, • (nahast) saapad.

- 18. A.** Muuda veahtlike häälikute pikkust skeemide abil, täida tabel.
B. Ringita tähendusega sõnad.

p/ut/el, s/öt/avad, tr/ük/ivad, t/ik/er, s/ap/as, r/et/is

Skeem 1	Skeem 2	Skeem 3

Skeem 4A	Skeem 4B	Skeem 5

19. A. Loe sõnaühendid. Rühmita lüngaga sõnad skeemide alla.
(Toimi lk 13 juhendi järgi.)

- 1) r/äk/isid l/at/ina keelt, 2) m/öt/usid l/ot/us-kaitsealast, 3) j/ät/is t/öt/ t/ek/emata,
4) t/ek/itab s/ök/i-isu, 5) nõrk s/ök/i-/ät/ikas, 6) omlett p/ek/oni-t/ük/idega,
7) energia-r/ik/ad toiduained, 8) t/ük/eldas r/et/ist, 9) k/et/etud p/et/id

Skeem 1	
Skeem 2	
Skeem 3	
Skeem 4A	
Skeem 4B	
Skeem 5	

B. Jätka tööd õpetaja etteütlemise järgi.

20. Loe laused. Häälda õigesti. Häälda lüngaga sõnu skeemide alusel, vali õige skeem. Kirjuta lüngaga sõna ette skeemi number.

1. Kõige parem on (3)/õp/ida oma (___)v/ik/adest ja (___)k/ok/emustest.
2. Ühel ilusal (___)s/ük/ispäeval pärast (___)p/ik/a koolipäeva lõi mu kõht pilli.

3. () K/ot/us avastasin, et () külmk/ap/ist () k/ök/is ei leia ma
() m/it/agi koheselt () s/öt/avat.
4. () H/ak/asin ise putru vaaritama.
5. Mis on veel paremaks () õhtus/ök/iks () k/ok/u perele kui
() m/ak/usamaitseline () riisip/ut/er?
6. Kallasin vee ja riisi () email-p/ot/i.
7. Asetasin () p/ot/i () pl/it/ile ja () s/üt/asin tule.
8. Küll on () k/ok/adel raske elu!
9. Ma otsustasin () n/at/uke () m/ak/amistoas puhata.
10. Mis () n/üt/ () p/ot/ikeses juhtus, võid ise () et/asi mõelda.
11. Missuguse () k/ok/emuse võis pudrukeetja sellest () t/ek/evusest
saada?

21. A. Kirjuta õigesti. (Toimi lk 13 juhendi järgi.)

1. Kas sa tead, kuidas t/öt/avad m/ot/orid?
2. /lk/a masin, mis peab l/ik/uma, vajab m/ot/ori jõudu.
3. M/ot/or t/öt/ab elektrienergiaga või k/üt/use põlemisel v/ap/aneva
soojusenergiaga.
4. See muundatakse m/ot/oris l/ik/umis-energiaks.
5. Auto m/ot/oris paneb k/üt/use keemiline energia kolvid l/ik/uma.
6. Kolbide l/ik/umine kantakse üle r/at/astele.

B. Kirjuta skeemile vastavate sõnade arv.

Kirjuta välja skeemile vastavad sõnad.

Skeem 1 – sõna:

Skeem 2 – sõna:

Skeem 5 – sõna:

.....
.....

22. A. Loe laused kirja pildi alusel. Leia veaga sõnad, jooni.

B. Toimi lk 16 esitatud juhendi alusel. Kirjuta iga veaga sõna kohale õige skeemi number.

1. Üks õbilane muudis tuntud Punamütsikese muinasjutu.
2. Tema lõpus luugu oli selline.
3. Metsaserval kõndis ilus piika ja korjas nurmenuuke.
4. Kapuga härrasmees astus tema juurde ja küsis, kuidas kaunis küübaraga tipi elab.
5. Kena neiu ütles, et ta viib oma memmele sögi, joogi ja lilli.
6. Härra lupas memmele ise külakosti kohale toimetada.
7. Ta võdis tüdrukult paaki.
8. Mees hoiatas veel, et tipi liika sükavale metsa ei läheks.
9. Seepeale mees katus.
10. Kui tipi vanaema ukse avas, näki ta naljakat vaadepilti.
11. Memm ja uhke kaapuga härrasmees sõid koos koogi, rüpasid joogi peale ja ajasid jutu.

• Kas sa mäletad õiget Punamütsikese muinasjuttu?

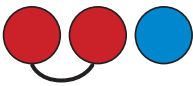
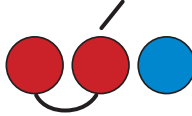
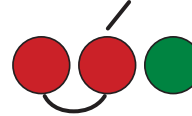
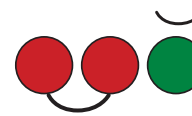
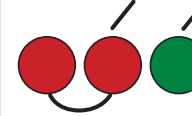
C. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

TABEL 3

Täishäälikuühend ja kaashäälik veaohlikus kohas

Skeemid 1-3

Skeem 1A	Skeem 1B	Skeem 2A	Skeem 2B	Skeem 3A	Skeem 3B
					
kaevud	kaevas	taiga	taigen	Laika	kõikus

SKEEM 1 – täishäälikuühend ja sellele järgnev suluta kaashäälik

SKEEM 2 – täishäälikuühend ja sellele järgnev lühike sulghäälik

SKEEM 3 – täishäälikuühend ja sellele järgnev pikk või ülipikk sulghäälik

Kas on meeles?

- Kaksiktäishäälikud on: **ae, ai, ao, au, ea, ei, eo, oe, ou, ui, õu, õe, äi, äe** jne.
- Täishäälikuühendis kirjutatakse iga hääliku **ühelikordse** tähega.
- Alati ei ole kõrvuti olevad täishäälikud ühendis: **sai**-ad, **õu**-es.

23. A. Loe laused. Jooni kaksiktäishäälikutega sõnad, märgi ühendid kaarega.

Miks on täisteraleivad tumedad, kuid saiad heledad?

1. Õigupoolest oleneb kõik sellest, kuidas viljaterasid on selle jaoks töödeldud.
2. Saia valmistatakse valgest jahust, mis on jahvatatud kliideta viljateradest.
3. Täisteraleiva puhul on jäetud kliid jahusse.
4. Täisteraleivas on ballastaineid, mis aitavad kaasa leiva seedimisele.
5. Leib on iidvana toiduaine, mille tainas koosneb veest, peenestatud viljateradest ja soolast.

B. Kirjuta välja sõnad, milles on kaksiktäishäälik. (21 kaksiktäishäälikut)

.....

.....

.....

.....

.....

C. Kirjuta välja sõnad, milles on rohkem kui üks kaksiktäishäälik.

.....

D. Kirjuta välja sõnad, kus täishäälikuühendile järgneb täishäälik.

.....

24. A. Loe laused. B. Märki täishäälikuühendid.

**C. Otsusta, mitmenda skeemi järgi on kirjutatud ühendiga sõnad.
Kirjuta sõna ette skeemi number.**

1. (___) Maisiterad arenevad tõlvikus, milles (___) võib olla 750-1000
(___) väikest maisitera.
2. (___) Kõige rohkem kasvatatakse (___) hammas-maisi.
3. (___) Hammasmaisi kasutatakse (___) peamiselt loomasöödaks.
4. (___) Suhkrumaisi (___) võib kohata paljude rahvaste (___) toitudes.
5. (___) Meile ei ole tundmatu lõhenev (___) mais, mida tuntakse ka kui
(___) plaksumaisi.

- Mitmendale skeemile ei ole ühtki sõna?

- 25. A.** Loe sõnapaarid, märgi täishäälikuühendid, kirjuta täishäälikuühend tabeli keskmisse lahtrisse.
- B.** Mõtle sama ühendiga sõna, mis sobib kõrvalskeemiga. Moodusta ja kirjuta selle sõnaga sobiv sõnaühend.

Skeem 1A		Skeem 1B
külm k ^{ae} vuvesi	ae	töötab k ^{ae} vurina
klouni tembud		
kuivatatud ploomid		
		laenasid matkavarustust
		sõelused liiva
kolmapäeva hommikul		
seisavad puu juures		
pirtsakad preilid		

- 26. A.** Kirjuta sõnaühendid õigesti.

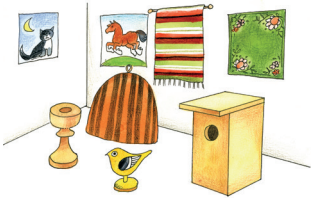
Skeem 2A	Skeem 2B
tädi L/eit/a	l/eit/is võtmekimbu
villased v/aip/ad	tormituul v/aip/us
töötab l/aut/as	valmistasid diivani-l/aut/a
h/aik/estus grippi	on h/aik/e

B. Rühmita lüngaga sõnad eelmisse tabelisse.

- 1) l/õik/ati tükkideks, 2) tõde ja /õik/us, 3) /õik/ustab oma tegevust,
 4) lendas l/aup/ale, 5) grillib broileri k/oip/i, 6) /auk/ustab paberit,
 7) t/oip/usid ootamatust uudisest, 8) R/õuk/e Suurjärv, 9) p/auk/utas ust,
 10) saabuvad p/eak/i

C. Moodusta esitatud sõnaühenditega vähemalt 6-sõnalisi lauseid. Kirjuta laused vihikusse. Kontrolli, kas kirjutasid skeemi 2A ja 2B sõnad õigesti.

- 27. A.** Ütle sõnaühendid ja laused. Nuputa segipaisatud tähtedest nimed.
B. Kirjuta skeemi alusel õigesti.

Skeem 3A	Skeem 3B
Kiired 	Tugev
Värviline 	 -paistel
Koera nimi on PKAAU.	Ta saavutas ehk esikoha.
Sõprade nimed on HKIIE ja HIIET.	 Poiss (<i>mida tegi?</i>) kiiresti.
Õpetaja eesnimi on MTRAI.	 Linnumaja on väljas (<i>kus?</i>).

28. Kirjuta iga lüngaga sõna ette õige skeemi number, seejärel kirjuta sõnaühend õigesti.

- 1) astuvad () r/eip/alt –
- 2) sügavad () l/oik/ud –
- 3) () aut/ode tuled –
- 4) () t/õus/id kõrgele –
- 5) () h/eit/ab ketast –
- 6) () /aur/utatud lillkapsas –
- 7) () p/eit/ab venna eest –
- 8) () p/eit/is ära –
- 9) () r/eis/isid () k/auk/ele –
- 10) () t/oip/us () h/aig/usest –
- 11) () s/õit/is () /aut/oga () P/aid/esse –
-

29. A. Loe laused, kirjuta õigesti.

1. Seitsmendas klassis sa õppisid ajalugu õpikust „K/auk/ete /aek/ade lood“.
2. Selle õpiku /aut/oriks on L/eil/i Pukk.
3. Inimkonna k/õik/e vanemat /aek/a nimetavad ajaloolased m/uin/asajaks.
4. Inimeste k/auk/ed eellased t/oim/etasid Aafrikas.
5. Euroopasse j/õut/is tänap/äev/a inimene umbes 40 000 aastat tagasi.
6. Inimestel oli vaja ükst/eis/ele lähenevatest ohtudest t/eat/ada.
7. Algul andsid nad ükst/eis/ele märku h/õik/etega.
8. Aja jooksul kujunes h/õik/etest kõne.
9. Kas sulle meenuvad n/äit/ed tule kasulikkusest ja t/oit/u hankimisest.
10. Huvitav oli õpikust t/eat/a saada, k/uit/as kujunes k/oer/ast koduloom.

B. Kontrolli iseseisvalt lüngaga sõnade õigekirja.

Selleks:

- 1) ringita sinisega skeemi 2A sõnad,
- 2) märgi punase kriipsuga ülipikk häälik veaohlikus kohas skeemi 2B sõnadel,
- 3) kirjuta skeemi 3B sõnade kohale skeemi number.

- Mitu sõna vastas skeemile 1A?
- Millisele skeemile ei olnud ühtki sõna?

C. Kontrolli oma tööd naabriga.

30. Selgita, mis vigu võid teha:

- skeemi 1B järgi kirjutades (sõelusid)?
- skeemi 2A järgi kirjutades (sõidab)?
- skeemi 2B järgi kirjutades (sõudis)?
- skeemi 3A järgi kirjutades (maika)?
- skeemi 3B järgi kirjutades (võitis)?

31. A. Loe laused, nagu on kirjutatud. Jooni valesti kirjutatud sõnad. Toimi juhendi lk 16 järgi.

1. Inimene kasvatab taiimi endale toituks ja loomasöödaks.
2. Mõnede taiimede kiuududest võib teha riiet.
3. Linakiutu saadakse lina vartest.
4. Linakiust valmistab inimene lõnga, nõöri ja köiisi.
5. Jämedast lõngast tehakse tööriivaid ja veokkite katteid.
6. Meiil oli võimalus näha näittusel, kuidas linakiutu kasutatakse.
7. Seni ei olnud kellelgi sellest õiket ettekujutust.

B. Kirjuta valesti kirjutatud sõnad õigesti.

.....

.....

.....

C. Kirjuta laused õigesti vihikusse.

D. Harjuta lausete õigekirja etteütlemise järgi.

TABEL 4

Täishäälik ja kaashäälikuühend veaohlikus kohas

Kas on meeles?

- Kaks või enam kõrvuti asetsevat kaashäälikut sõnas moodustavad kaashäälikuühendi.

Näiteks: to~~rm~~ine, to~~rm~~avad; va~~lg~~ustid, va~~lg~~uvad; ma~~drats~~, ha~~pn~~ik; ka~~kt~~used

- Kaashäälikuühendis kirjutatakse tavaliselt kõik tähed ühekordselt.

Näiteks: her~~n~~ed, var~~r~~bad, ku~~p~~lid, ka~~kt~~used

32. A. Loe sõnad, eralda kaashäälikuühendid kaarega.

- 1) teeb kergemaid harjutusi,
- 2) vigastas alaselga,
- 3) pingelisest tööst,
- 4) sõidu-tehniline apsakas,
- 5) toimus kokkupõrge,
- 6) katkistest põlvedest,
- 7) tuleks kanda prille,
- 8) kobras sukeldus,
- 9) kopra tegevusala,
- 10) sõbralikust perest,
- 11) sündisid kolmikud,
- 12) närviline poiss,
- 13) kinnine klamber,
- 14) on trikitanud,
- 15) treeneri õpetus

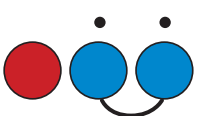
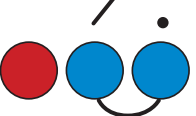
B. Rühmita kaashäälikuühendiga sõnad:

- Tabel 1 – sinine+sinine:
..... (..... sõna)
- Tabel 2 – sinine+roheline:
..... (..... sõna)
- Tabel 3 – roheline+sinine:
..... (..... sõna)
- Tabel 4 – roheline+roheline: (..... sõna)

C. Kirjuta välja sõnad, milles on:

- kaashäälikuühend sõna alguses:
- kaashäälikuühend sõna lõpus:
.....
- Mitmes sõnas ei ole kaashäälikuühendit? (..... sõnas)

Skeem 1 – täishäälik ja sellele järgnev suluta kaashäälikute ühend

SKEEM 1A	SKEEM 1B
	
s/ õrm /us	k/ eln /er

33. Lõpeta lause.

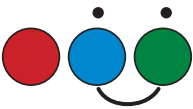
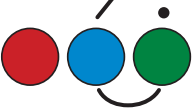
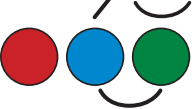
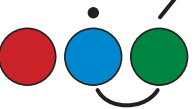
Kaashäälikuühendis kirjutatakse ülipika suluta kaashääliku
tähega.

- 34.** Eralda sõnades kaashäälikuühendid, kirjuta tabelisse.
Moodusta sama kaashäälikuühendiga sõnu, mis vastavad skeemile 1B.

SKEEM 1A		SKEEM 1B
kookos-pa/mid	lm	pa/mide all
magusad marjad		
kõrvetav päike		
kasvuhoone juures		
lõbusad kolmikud		
rasvane liha		
viljakas pinnas		

- Missuguseid vigu võib teha skeemi 1B sõnades?

SKEEM 2: täishäälik ja sellele järgnev kaashäälikute ühend
(suluta kaashäälik + sulghäälik)

SKEEM: 2A (1.)	SKEEM: 2A (2.)	SKEEM: 2B (1.)	SKEEM: 2B (2.)
			
k/or ^g id	v/ar ^b ad	l/eh ^t er, p/ü ^s t ^o l	k/on ^t or

- 35.** Häälda sõnu võrdlevalt skeemide alusel. Rühmita.

- 1) uued k/ark/ud, 2) lühike m/ant/el, 3) m/ürk/iseid m/art/ikaid,
4) rosinatega kr/ink/el, 5) uues k/ort/eris, 6) sügavate t/ask/utega,
7) h/äst/i tõmmu, 8) villased k/int/ad, 9) l/ahk/e pererahvas,

- 10) s/ünt/is sügisel, 11) t/unt/ud raamat, 12) tulid k/alt/ale,
 13) tahab juba k/elk/utada, 14) v/ehk/isid kätega, 15) t/õlk/isid vene keelest,
 16) t/õlk/ib eesti keelde, 17) k/art/ulipuder, 18) /ast/usid veeloiku,
 19) osavatest l/ent/uritest

SKEEM: 2A (1.)	SKEEM: 2A (2.)	SKEEM: 2B (1.)	SKEEM: 2B (2.)

36. Lõpeta laused. Too näiteid eelmise harjutuse sõnadest.

1. Lühikese sulghääliku kirjutame kaashäälikuühendis-kordse
 (tugeva/nõrga) tähega.

Näiteks:,

2. Ülipika sulghääliku kirjutame kaashäälikuühendis-kordse
 (tugeva/nõrga) tähega.

Näiteks:,

3. **H** kõrval kirjutatakse **alati**

Näiteks:,

4. **S** kõrval kirjutatakse tavaliselt

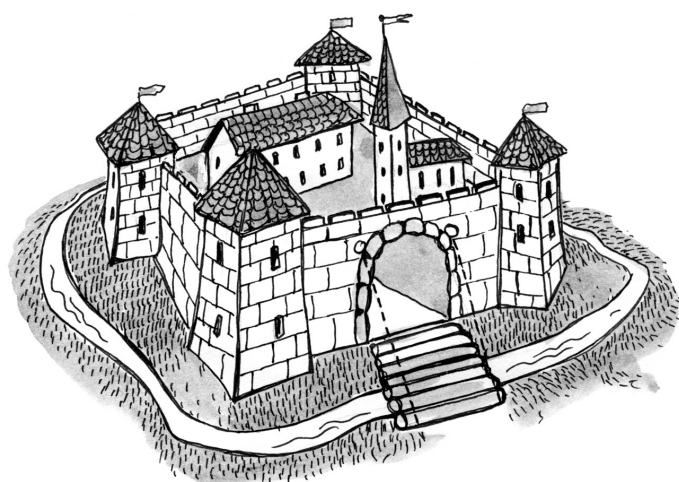
Näiteks:,

37. Selgita, missuguseid vigu võib teha skeemi 2 järgi kirjutades.

- sangad –
- kangad –
- kastides –
- juhtumid –
- tanker –

38. A. Loe laused. Kirjuta õigesti.

1. Talupojad ehitasid tavaliselt eluk/oht/i p/alk/idest, katuse tegid nad /õlk/edest.
2. Majas oli üks m/ult/-põrandaga ruum.
3. Ruumi k/esk/el või n/urk/as oli tulekolle.
4. Feodaalid ehitasid /end/ale linnuseid r/ask/esti juurdepääsetavatesse k/oht/adesse.
5. /Alk/ul püstitati linnuseid puust.
6. Linnuse /ümp/er kaevati vallikraav.
7. H/äst/i kaitstud linnuseväravani viis ülešt/õst/etav s/ilt/.
8. Linnuseõues k/õrk/us peatorn, mille k/elt/er oli vaenlaste v/ank/is hoidmise kohaks.

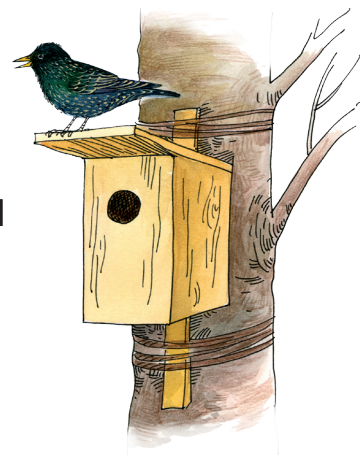
B. Jooni skeemi 2A sõnad (10 sõna).

Missuguse sulghääliku peab nendesse sõnadesse kirjutama?

**39. A. Loe, nagu on kirjutatud. Jooni veaga sõnad (11 sõna).
Mõtle joonitud sõnade puhul, mis on vea põhjusteks.**

Miks linnud laulavad?

1. Inimene kuulab lintude laulu meelsasti.
2. Lintude enti jaoks on laulmine ränkk töö.
3. Isased tõmmpavad lauluga emaseid ligi ja märkistavad ka oma maa-ala.
4. Noorlinnud oskavad allgul ainult piiksuda.
5. Pojad kuulevad täiskasvanute laulu ja hakkavad seda matkima.
6. Noorlinndudel areneb laulu-osskus nagu väikelasdel, kes õpivad kõnelema.

B. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

☺ Pane tähele!

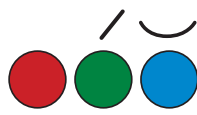
Kui ühendis on kõrvuti 3 või enam kaashäälikut, siis tabeli ja skeemi valik tehakse esimese kahe kaashääliku järgi.

Vigu tekib tavaliselt kõige enam ühendi kahe esimese hääliku õigesti kirjutamises.

Kolmas ja neljas häälik ei tekita tavaliselt õigekirjas probleemi.

SKEEM: 2A (1.)	SKEEM: 2A (2.)	SKEEM: 2B (1.)	SKEEM: 2B (2.)
tal d rik	kur b lik	kaht l ane	kont s adega
	kand l ega	vi s trik	kam p sun

**SKEEM 3: täishäälik ja sellele järgnev kaashäälikute ühend
(sulghäälik + suluta kaashäälik)**

Skeem 3A	Skeem 3B
	
k/ <u>obr</u> /as	k/ <u>opr</u> /ad

40. A. Häälda sõnu võrdlevalt skeemide alusel. Rühmita.

- 1) heledapäisest t/ütr/ukust, 2) v/apr/aid m/atr/useid, 3) tööka t/ütr/eta,
- 4) kollaseid s/itr/uneid, 5) kosutavast s/upl/usest, 6) triibulised s/epr/ad,
- 7) hoki-l/itr/itest, 8) m/utr/eid ja naelu, 9) s/õpr/alikku /ütl/ust,
- 10) tihedasse p/atr/ikusse, 11) h/apn/iku-rikas õhk, 12) pehmed p/atj/ad

Skeem 3A	Skeem 3B

Kontrolli: Tulpades on sõnu võrdselt.

B. Kriipsuta maha vale lauselõpp.

- 1. tulba sõnades on kaashäälikuühendis G, B, D / K; P, T.
- 2. tulba sõnades on kaashäälikuühendis G, B, D / K; P, T.

**C. Moodusta sõnaühenditega vähemalt 6-sõnalisi lauseid.
Kirjuta laused vihikusse.**

41. Lõpeta laused.

- Lühikese sulghääliku kirjutame kaashäälikuühendis-kordse (tugeva/nõrga) tähega.

Näiteks:,

- Ülipika sulghääliku kirjutame kaashäälikuühendis-kordse (tugeva/nõrga) tähega.

Näiteks:,

42. A. Loe sõnaühendid, jooni õige.

1. tunndis ära, tuntis ära, tundis ära, tunttis ära
2. kerkkisid kiiresti, kerkisid kiiresti, kergisid kiiresti
3. ortuaeg, orrduaeg, orduaeg, oorduaeg
4. põletati oksi, põletati okksi, põletati oksi
5. kutsuti sõjaväkke, kudsuti sõjaväkke, kuttsuti sõjaväkke
6. külvati põldudele, külvati põltudele, külvati põldudele
7. hapras materjal, habras materjal, haabras materjal
8. muutus hapraks, muutus habraks, muutus happraks.

B. Moodusta sõnaühenditega lauseid.

43. A. Loe laused. Kirjuta õigesti skeemide 2 ja 3 sõnad.

1. Kas sa oled m/ärk/anud, kui t/ähts/alt jalutab toonek/urk/ jõek/alt/al või karjamaal.
2. K/urk/ on t/upl/i toidu-/ots/ija.
3. K/önt/ides vaatab l/int/ oma j/alk/ade ette.
4. Vahel t/orlk/ab k/urk/ oma noka k/ähk/u rohu sisse.
5. Sealt t/õmp/ab l/int/ mõne konna, p/õlt/-hiire või v/ink/erdava ussi välja.
6. Mõnik/ort/ n/aps/ab k/urk/ rohu seest ka m/art/ikaid ja rohu-t/irts/e.
7. Suur l/int/ teeb pesa k/usk/ile k/örk/ele.

8. Eriti meeldivad linnule inimeste p/ant/ud pesa-alused.
9. Kui puu l/atv/a pisut k/ärp/ida, viia sinna v/ankr/i-ratas, k/õlp/ab see kurele pesa-paigaks h/äst/i.
10. Toonek/urk/ jagab s/õpr/alikult oma k/ort/a t/eht/ud pesa väiksemate l/int/udega.
11. Väikesed linnud leiavad pesaks t/eht/ud /okst/e vahel varju.

Rein Saluri järgi

B. Tuleta meelde kaashäälikuühendi koostist.

skeem 2 – suluta kaashäälik +

skeem 3 – +

C. Jaota lüngaga sõnad skeemide alla.

2A.1 –

2A.2 –

.....

.....

.....

2B.1 –

.....

2B.2 –

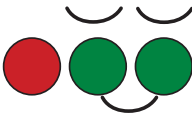
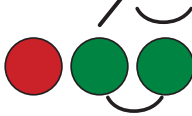
.....

3A –

3B –

- Kontrolli, kas kaashäälikuühendites on kõik tähed kirjutatud-kordselt.

SKEEM 4: täishäälik
ja sellele järgnev
kaashäälikute ühend
(sulghäälik + sulghäälik)

Skeem 4A	Skeem 4B
	
k/otk/as	k/otk/ad

Kas on meeles?

Kui kaashäälikuühendis on kõrvuti sulghäälikud, kirjutatakse ühekordsed tugevad tähed.

44. Loe sõnu paaride kaupa. Mõtle, missuguseid vigu võib ainult hääldusele toetudes kirjutamisel teha.

kotkas – kotkad

sõtkub – sõtkus

katkendid – katkesid

hetked – hetkedest

kitkuvad – kitkusid

matkale – matkasid

45. A. Loe sõnaühendid. Moodusta iga sõnaühendiga vähemalt 6-sõnaline lause.

- 1) j/ätk/asid tööd, 2) planeerivad m/atk/a, 3) s/õtk/ub saiataigent,
- 4) moodsad tr/akt/orid, 5) heli-k/opt/eri häääl, 6) k/atk/endid sõjajuttudest,
- 7) k/otk/aste lend, 8) k/atk/ised rattad, 9) lähevad m/atk/ale,
- 10) meeldejäävad h/etk/ed

B. Rühmita lüngaga sõnad tabelisse, märgi kaashäälikuühendid.

Skeem 4A	Skeem 4A

- Mõlemas tulbas on võrdselt sõnu.

46. A. Moodusta eelmise harjutuse vasakpoolse tulba sõnaühenditega lauseid.

B. Kirjuta laused vihikusse.

C. Peale kirjutamist kontrolli veel kaashäälikuühendi õigekirja.

Skeemi 4 alusel kirjutasid kaashäälikuühendites kõrvuti

..... tähed.

47. Loe laused. Kirjuta õigesti. Märki kaashäälikuühendid kaarega.

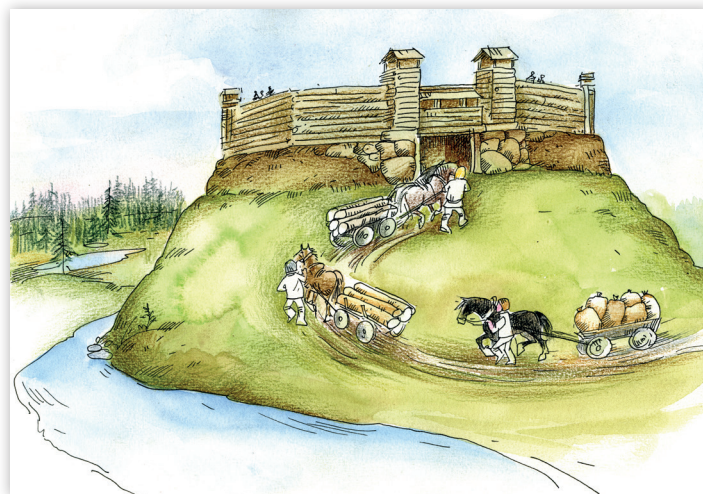
1. Meie kauged esivanemad /usk/usid, et neil aitab elada looduse vägi.
2. Maa k/asv/atas v/ilj/a, tuli puhastas, vesi rahustas.
3. Muinaseestlased /arv/asid, et igal linnul, loomal, puul ja kivil on oma h/ink/.
4. Nad /usk/usid, et kogu /ümp/rus on vaime täis.
5. /Olt/i k/intl/ad, et vees, m/ets/as ning kodus elavad h/altj/ad.
6. Usust h/altj/atesse kujunes h/ilj/em v/älj/a /usk/ jumalatesse.
7. H/altj/aid ja jumalaid austasid inimesed pühades tammem/ets/ades ehk hiites.
8. Esivanemad viisid h/altj/atele k/ink/itusi ehk ohvri-/ant/e.
9. Inimesed /ohv/erdasid h/altj/atele liha, villa ning metallist /asj/u.

48. A. Loe laused. Märki kaashäälikuühendid kaarega.

Jooni veaga sõnad.

1. Kaitseks vaenlaste vasstu ehtasid eestlased linnuseid.
2. Linnuse asukohaks valiti järsskude küllgedega mägi, mille jalamil voolas jõgi või oli järvv.

3. Mehed kuhhjasid mäe servale kõrrge mullt-valli.
4. Selle peale ehitati palkk-sein.
5. Hoolikalt kintlustati linnusevärav.
6. Väravate juures olid vaate-tornid, kusst sai ümmbrust jällgida.

B. Kirjuta veaga sõnad tabelisse üksteise alla. Võrdlevale hääldusele toetudes leia igale sõnale õige skeem, kirjuta skeemi number ja sõna õigesti.

Kirjuta veaga sõna	Õige skeemi number	Kirjuta sõna õigesti
vasstu	3B	vastu

C. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse. Märki kaarega kaashäälikuühendid, kontrolli õigekirja tabeli abil.

49. A. Loe laused. Kirjuta õigesti.

1. Suvi on parim /æk/ mõnusaks rull-/uis/utamiseks.
2. Et s/õit/ ei lõpeks k/uk/umise või v/ik/astustega, tuleb alustada s/oj/enduse ja tehnika l/ihv/imisega.
3. Rulluisus/õit/u on võimalik /õp/ida Rullibaasis.
4. Esimesed s/õit/ud ratastega s/ap/astel saab teha alles p/ea/le pooleteise-t/un/ist kursust.
5. Algaja ABC /alk/ab sõitjal /õik/e asendi õppimisest.
6. Esiteks on oluline s/av/utada /õik/e raskuskese.
7. S/el/eks tuleb esmalt asetada käed p/õlv/edele.
8. K/erk/elt kõverdatakse põlvi ja k/al/utatakse ülakeha pisut /et/epoole.
9. S/el/ises asendis tuleb s/õit/u alustada ning kõik harjutused l/õp/etada.
10. Teine oluline /osk/us on p/it/urdamine.
11. P/it/urdamisviise on palju.
12. Kui on p/it/ur olemas, saab s/et/a kasutada.
13. Kui p/it/urit pole, on abiks t-pidurdus.
14. H/ok/u aeglustatakse nii, et s/õitj/a asetab ühe jala teise taha r/ist/i ja lohistab seda m/õt/a teed järele.
15. Kolmandaks /õp/itakse /ent/a /ümp/er pööramist.

B. Rühmita lüngaga sõnad.

Teistele skeemidele vastavaid lüngaga sõnu harjutuses ei ole.

TABEL 1

Skeem 2A	
Skeem 3A	

TABEL 2

Skeem 1	
Skeem 2	
Skeem 3	
Skeem 4A	
Skeem 4B	

TABEL 3

Skeem 1A	
Skeem 2A	
Skeem 2B	
Skeem 3B	

TABEL 4

Skeem 1B	
Skeem 2B	

50. A. Loe. Rühmita lüngaga sõnad. B. Kirjuta õigesti.

1. Rullibaasi tr/en/er rõhutab veel, et rulluisutamisel tuleb l/ast/a uiskudel v/er/eda.
2. See t/ek/evus p/eap/ olema l/õp/us ja p/ink/e-vaba, mille juures tuleks jooksmine ja k/õnt/imine ära unustada.
3. Samas peab olema kaasliiklejate s/uht/es tähelepanelik ja s/õit/us /et/evaatlik.
4. Enne, kui teed s/am/u paremale või vasakule, tuleb veenduda, et k/et/agi ei ole selja t/ak/ant tulemas.
5. Vastasel juhul v/õip/ rullisõit l/õp/eda /õn/etu kokkup/õrk/ega.

Aluseks: Postimees 30. juuli 2014

TABEL 1

Skeem 2B	
Skeem 3A	

TABEL 2

Skeem 1	
Skeem 3	

TABEL 3

Skeem 2A	
Skeem 2B	

TABEL 4

Skeem 2B	
Skeem 3A	
Skeem 3B	

VÕÕRHÄÄLIKUD JA -TÄHED. VÕÕRSÕNAD

Meid ümbritsev elu muutub kogu aeg. Kasutusele võetakse uusi asju, nende nimetamiseks on vaja uusi sõnu. Nii täieneb pidevalt ka eesti keel.

Paljud sõnad võetakse meie keelde kasutusele teistest keeltest. Neid sõnu nimetatakse võõrsõnadeks.

Kas on meeles?

Võõrsõnades on võõrhäälikud.

Neid märgitakse **võõrsõnatähtedega** – *f, š, z, ž*.

Tähed: **f, š, z**, ja **ž** esinevad ainult võõrsõnades ja võõrnimedes.

Näiteks:

- võõrsõnad: fanta, šokolaad, zoopark, želee;
- võõrnimed: Fedja, Saša, Zoja, Nadežda.

Me kasutame ka nimesid ja võõrkeelseid sõnu, mis on üle võetud teistest keeltest. Nendes võivad esineda järgmised **võõrtähed**:

c [tsee], **q** [kuu], **w** [kaksisvee], **x** [iks] ja **y** [igrek]

Võõrtähtede hääldus oleneb sellest, mis keelest on selle tähega nimi või sõna kasutusele võetud. Sellest tulenevalt hääldatakse võõrtähti erinevalt.

Näiteks:

C - c: linn USA-s – Chicago [tšikaago]; lõpetas kiitusega – lõpetas cum laude [kum laude], jook – coca-cola [koka-koola], cappucino [kaputšiino]; muinasjututegelased – Cipollino [tsipolliino], papa Carlo [karlo]; toit – caesari salat [tseesari salat]; C-vitamiin [tsee-vitamiin]; WC [vee-tsee];

.....

Q – q: kiireloomuline tants – quickstep [kuikstep]; kogus, hulk – quantum [kuantum],

W – w: linn USA-s - Washington [uošington]; wok-pann [uok-pann]; seminarivorm, õpituba – workshop [uöököšop];

X – x: linn USA-s – New Mexico [njuu meksiko]; sissepoole kaardunud põlvedega jalad – x-jalad [iks-jalad];

Y – y: linn Inglismaal – York [jo(r)k]; riik Aafrikas – Uruguay [uruguai];

- Lisa veel näiteid.

Võõrsõnade tähendust saame otsida võõrsõnastikust. Sõnastikus on kõik sõnad tähestikulises järjekorras.

Et sõnastikes ja leksikonides kiiremini sõna leida, on vaja teada **eesti keele tähestikku koos võõrsõnatähtedega**:

Aa, Bb, **Cc**, Dd, Ee, **Ff**, Gg, Hh, Ii, Jj, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, **Qq**, Rr, Ss, **Šš**, **Zz**, **Žž**, Tt, Uu, Vv, **Ww**, Õõ, Ää, Öö, Üü, **Xx**, **Yy**

- Korda tähestikku peast.

Jäta meelde!

Võõrapäraste ja keeruliste kohanimedega õigekirja on võimalik kontrollida *Eesti keele sõnaraamatust*, mille lõpus on üle 4000 kohanime. Õigekirja saab kontrollida ka *Eesti Entsüklopeediast* või *Internetist*.

1. Leia kohanime õige eestikeelne kirja pilt. Kirjuta õige kohanimi.

1. Aafrika riik: Algeeria, Alžeeria, Alseeria –
2. Euroopa riik: Tsehhi, Cehhi, Tšehhi –
3. Euroopa riik: Šveits, Sveitš, Sveits –
4. USA osariik: Kalifornia, Califfornia, California –
5. Saareriik: Fillipiinid, Fillipinid, Filipiinid –
6. Linn USA-s: San Francisko, San Francisco, San Frantcisco –
.....

Oled juba varasemates klassides õppinud, et **võõrsõnu tunneme ära kolme olulise tunnuse järgi:**

1. Sõnas on üks või mitu võõrsõnatähte.

Näiteks: **š**impans, **f**eodaal

2. Sõna alguses on *g*, *b*, või *d*.

Näiteks: **d**oomino, **b**urger, **g**loobus

3. Sõnas on esimesest silbist tagapool pikk või ülipikk täishäälik (sõnarõhk ei ole esimesel silbil).

Näiteks: ekskursi**o**on, makulatu**u**ur, revolutsi**o**on

Ühes sõnas võib esineda ka mitu võõrsõnatunnust.

Näiteks: GARAAŽ

1) *g* sõna algul,

2) *ž* - võõrsõnatäht sõnas,

3) ülipikk *A* teises silbis (esimesest silbist kaugemal).

2. A. Loe laused. Jooni võõrsõnad. Märki võõrsõnatunnused.

1. Bioloogia ja geograafia on õppeained, mis tavaliselt õpilastele väga meeldivad.
2. Nüüd on neist saanud üks õppeaine – loodusõpetus.
3. Klassitunnis kasutame gloobust või Euroopa füüsilist kaarti.
4. Õuesõppes kogume taimi herbaariumi jaoks.
5. Füüsikaga tutvume tööõpetuse tundides, eraldi õppeainet meil ei ole.
6. Kulinaaria põhitõdedega tutvume kodunduse tundides.
7. Kodunduse tundides harjutame kalade fileerimist, praadimist, grillimist, toitude garneerimist ja serveerimist,
8. Algebra ja geomeetria kuuluvad kokku matemaatikaga.
9. Akrobaatika huvitab meie klassi tüdrukuid, poisse aga võidujooks staadionil finiši suunas.
10. Pärast kehalise kasvatus tunde käiakse alati duši all.
11. Inimeseõpetuse tundides hakkame sel aastal õppima inimese anatoomiat.

B. Kirjuta võõrsõnad tabelis üksteise alla nimetavas käändevormis.

C. Leia igale võõrsõnale omakeelne vaste. Kasuta abina Võõrsõnastikku või Internetti (www.keelevara.ee).

Võõrsõnad	Omakeelne sõna või selgitus

3. Rühmita eelmise harjutuse võõrsõnad teemade kaupa.

1) Õppeainete või nende osade nimetused:

.....

.....

.....

2) Asjade, kohtade nimetused:

.....

3) Tegevuste nimetused:

.....

4. Kirjuta vihikusse harjutuse 2 laused nii, et kasutad ainult omakeelseid sõnu.

5. Kas meenub 7. klassi ajaloo õppest, mida esitatud võõrsõnad tähendavad?

A. Kirjuta võõrsõnadele omakeelne vaste. Kasuta vajadusel 7. klassi ajaloo õpiku sõnaseletusi või *Võõrsõnastikku*.

Võõrsõnad	Omakeelne sõna või selgitus
komöödia	
hieroglüüf	
feodaal	
gladiaator	
papüürus	
sfinks	
reformatsioon	
tragöödia	
veetše	

B. Tuletage ühiselt meelde, missuguste teemadega seoses kasutati neid võõrsõnu. Vajadusel vaata 7. klassi ajalooõpikut (Leili Pukk „Kaugete aegade lood“).

C. Rühmita võõrsõnad. Mõni sõna tuleb kirjutada mitmesse tulpa.

Sõna alguses <i>g, b, d</i>	Sõnas on võõrhäälikud (võõrsõnatähed)	Pikk või ülipikk täishäälik pärast 1. silpi

D. Ühenda võõrsõna ja selle omakeelne vaste. Vasta küsimustele.

doonor	teatmeteos
grupp	inimene, kes loovutab verd
entsüklopeedia	kontor
fantaasia	rühm
büroo	ehitis Egiptuses
püramiid	väljamõeldis

1. Kellele on doonorid vajalikud?
2. Kellele ehitati püramiide?
3. Mida leiad entsüklopeediast?
4. Missugused jutud on puhas fantaasia?
5. Nimeta mõni kodukoha büroo.
6. Mis tunnuste alusel saame 15-aastaseid noori gruppidesse jaotada?

6. A. Leia omakeelsele sõnale võõrsõnaline vaste. Kirjuta võõrsõna ette number vastava omakeelse sõna eest.

B. Lõpeta laused nii omakeelse kui ka võõrsõnaga.

1) sõnasõnaline väljavõte tekstist	____	dokument
2) pisik	____	žürii
3) ametlik paber	____	šaakal
4) konkursside või näituste komisjon	____	batsill
5) väikesekasvuline koerasarnane kiskja	____	tsitaat

1. Kevadisel õpilastööde näitusel hindas ehk poiste puutööringis tehtud tööd esikoha vääriliseks.

2. Klassitunnistus on oluline ehk
.....
3. Mait oli ajaloos sõja kirjelduse pähe õppinud. Õpetaja kutsus teda
jutustama, aga Mait esitas ehk
.....
4. Kaubanduskeskustes liigub palju inimesi, seal levivad ka nakkushaiguste
..... ehk
.....
5. Aasia edelaosas, Aafrika põhjaosas ja Euroopa kaguosas elab
..... ehk
.....
- Kas Eestis on kohatud neid loomi?

7. A. Mis on mis? Selgita ja moodusta iga sõnaga lause.
Kirjuta laused vihikusse.

gaas - kaas dušš - tušš ball - pall buss - puss

B. Leia igale sõnade reale sellega seostuv sõna harjutuse A-osast.

- 1) võinuga, taskunuga,
- 2) elektriküte, ahiküte, -küte
- 3) disko, kontsert,
- 4) tint, vesivärvid,
- 5) kastrul, pann,
- 6) mullivann, saun,
- 7) tramm, rong,
- 8) võrk-....., jalg-....., korv-.....

8. Mis tööd teeb nimetatud elukutsega inimene ja kus ta töötab? Kirjuta.

- 1) pedagoog –
- 2) logopeed –
- 3) pediaater –
- 4) ortopeed –
- 5) kardioloog –
- 6) neuroloog –
- 7) psühhiaater –
- 8) kondiiter –
- 9) zooloog –
- 10) diktor –
- 11) disainer –
- 12) baleriin –

9. Harjuta etteütlemise järgi võõrsõnade kirjutamist lausetes.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Sa kasutad kõnelemisel iga päev erinevaid sõnu.

- Meenuta sõnu, mida selles tunnis oled juba öelnud või mõtetes kasutanud.

Sõnu on keeles väga palju. Neid saame liigitada mitmel viisil:

- tähenduse järgi,
- muutmisviisi järgi,
- sõnade päritolu järgi.

Näiteks:

1. Tähenduse järgi

- Asjade, olendite ja nähtuste märkimiseks kasutame **nimisõnu**.
Näiteks: *koolipink, loom, vihmasadu*.
- Asjade, olendite nähtusi ja tunnuseid kirjeldame **omadussõnade** abil.
Näiteks: *sportlik* noormees, *vihane* loom, *tihe* vihmasadu.
- Olendite, esemete, nähtuste, nende omaduste või arvu nimetust asendavad **asesõnad**.
Näiteks: *ma, sa, nad, see, selline, mitu, palju* jne.
- Millegi hulka või järjekorda väljendavad **arvsõnad**.
Neid saab kirjutada ka numbriga.
Näiteks: *viissada, viiendik, veerand, kuuekümne kuues* jne.
- Tegevusi ja seisundeid (olemist) väljendavad **tegusõnad**.
Näiteks: *seisab, kirjutas, igatses, rõõmustavad* jne.
- Aega, kohta, viisi jne saab märkida **määrsõnadega**.
Näiteks: *eile, praegu, aeglaselt, ruttu* jne.
- Nimisõna või asesõna juurde kuuluvad **kaassõnad**.
Need tähistavad suhet nimisõnaga märgitud olendi, eseme või nähtusega.
Näiteks: (laua) *all*, (vastu) (puud), (naabri) *juures* jne.

- Sõnu lauses või lauseosi ühendavad **sidesõnad**.
Näiteks: naine *või* mees, istub *ja* vaatab, hunt *ehk* hallivatimees.
Taevas läks pilve, *kuid* vihma veel ei sadanud.
- Loodushääli, hüüdeid ja häälightsusi väljendame **hüüdsõnade** abil.
Näiteks: *oi, hurraa, aitäh, atsihh, sulpsti* jne.

2. Muutmisviisi järgi

MUUTUVAD SÕNAD <i>käänduvad või pöörduvad</i>		MUUTUMATUD SÕNAD <i>ei käändu ega pöördu</i>
Käändsõnad <i>käänduvad</i>	Pööordsõnad <i>pöörduvad</i>	
Nimisõnad <i>kass, masin</i>	Tegusõnad <i>veeretab, vaatavad</i>	Määrsõnad <i>aeglaselt, ruttu, praegu</i>
Omadussõnad <i>sõbralik, hulljulge</i>		Sidesõnad <i>ja, ning, ehk, ega, või</i>
Arvsõnad <i>kolm, kolmas</i>		Hüüdsõnad <i>tere, atsihh, plartsti</i>
Asesõnad <i>meie, selline</i>		Kaassõnad (käänduvad mõnedes käänetes) <i>alla-all-alt, peale-peal-pealt, sisse-sees-seest, ette-ees-eest, juurde-juures-juurest, kohale-kohal-kohalt, taha-taga-tagant jne</i>

Sarnase tähendusega ja sarnaselt muutuvad sõnad kuuluvad **ühte sõnaliiki**.

- Vaata eelnevat tabelit ja nimeta eesti keele 9 sõnaliiki.

Vaata sõnade jaotust sõnaliigiti (tähenduse ja muutmisviisi järgi).

Kaks	vilgast	varblast	siutsusid	valjult	„Tsiu-tsiu“.
arvsõna	omadussõna	nimisõna	tegusõna	määrsõna	hüüdsõna

10. Rühmita sõnad kahte tulpa. Iga sõnaliigi kohta on üks sõna.

seitse, puravik, libiseb, ja, praegu, kollane, ees, nemad, hurraa

Muutuvad sõnad	Muutumatud sõnad

3. Päritolu järgi

Vahel on otstarbekas sõnu laenata teistest keeltest. Neid sõnu nimetatakse laensõnadeks.

Näiteks on inglise keelest laenatud sõnad *beebi* ja *finiš*, saksa keelest *loss*, rootsi keelest *tont* jne.

Nimisõna tunnused. Nimi ja nimetus

Jäta meelde!

Asju, olendeid ja nähtusi nimetades kasutame **nimisõnu**.

1. Nimeta ja kirjuta igasse ritta vähemalt kolm sõna.

1. Toiduained:
2. Sportmängud:
3. Imetajad:
4. Eluta loodus:
5. Mullad:
6. Üritused:
7. Hobid:

Sa nimetasid ja kirjutasid nimisõnu. Nimisõnad on kõige arvukam sõnaliik.

Jäta meelde!

Nimisõnad märgivad asju, olendeid, nähtusi, tegevusi, seisundeid.

Nimisõnad vastavad küsimusele *kes?, mis?, kelle?, mille?, keda?, mida?* jne

- Olendite nimetused vastavad küsimusele *kes?, kelle?* jne
- Asjade ja nähtuste, tegevuste, seisundite nimetused vastavad küsimusele *mis?, mille?* jne.

Nimetused näitavad asjade, olendite või nähtuste liiki – märgivad üldnimetusi.

Nimetused kirjutatakse **väikese algustähega**.

Väikese algustähega kirjutame:

kuud, nädalapäevad, tähtpäevad, pühad, ametid, rahvused, keeled.

2. Jätka loetelu, kirjuta iga rea sõnadele ühine nimetus (üldnimetus).

1) kirre, edel, loe, kagu, – ilmakaared

2) jaanipäev, võidupüha, –

.....

3) laulupidu, maijooks, –

.....

4) islam, luteri usk, –

.....

5) polka, valss, –

.....

6) lätlane, sakslane, –

.....

7) kalad, linnud, –

.....

8) mesilased, kimalased, –

.....

3. Kirjuta iga sõna juurde kaks spordiala, milles kasutatakse

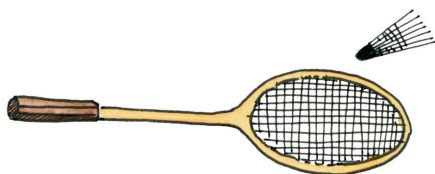
1) reketit –

2) saapaid –

3) kiivrit –

4) palli –

- Kontrolli, kas sa kirjutasid ainult nimisõnu.

4. Nimeta vahendeid, mida vajavad järgmiste spordialade harrastajad.

- 1) suusatamine –
- 2) uisutamine –
- 3) korvpall –
- 4) sõudmine –

Inimestele, loomadele, kohtadele, veekogudele, raamatutele, ajakirjadele, ajalehtedele jne pannakse **nimesid**, millega saab neid teistest sarnastest eristada.

Näiteks: vennad *Mihkel* ja *Martin*, *Peipsi* järv ja *Ülemiste* järv, ajalehed *Postimees* ja *Õhtuleht* jne.

Nimi on ka nimisõna. Nimi kirjutatakse alati suure algustähega.

Näiteks: *Gustav Ernesaks*, *Lennart Meri*, *Kalevipoeg* jne.

5. Kirjuta küsimusele vastus täislausega. Jooni nimed.

1. Kus sa elad?
2. Kus asub Tartu Ülikool?
3. Mis linna kutsutakse suvepealinnaks?
-
4. Mis linna kutsutakse talvepealinnaks?
-
5. Mis on Eesti suuremad saared?
-
6. Kes on praegu Eesti Vabariigi president?
-
7. Kes on praegu Eesti Vabariigi peaminister?
-

- Kontrolli, kas kirjutasid kõik nimed suure algustähega.

6. Täienda nime võimalusel mitme nimetusega.

Nimi	Nimetus
Pandivere	kõrgustik, küla
Tallinn	
Valga	
Toompea	
Erki Nool	
Kaie Kõrb	
Georg Ots	

7. A. Kirjuta iga kokkuvõtva sõna juurde vähemalt kolm sobivat nime või nimetust.

- 1) estraadilauljad:
- 2) spordialad:
- 3) sportlased:
- 4) näitlejad:
- 5) lehtpuud:
- 6) kodumasinad:
- 7) ametid:
- 8) ministrid:
- 9) õpetajad:

B. Ringita rea algusnumbrid, kuhu kirjutasid ainult nimed.

Teeme kokkuvõtte nimede ja nimetuste õigekirjast.

Pane tähele! Millal suurtäht, millal väiketäht?

		Nimi	<i>nimetus + nimi / nimi + nimetus</i>
1.	Isikunimed	Madis Mia Loore Karl-Erik Mart Juurikas Krista Sell-Viiding	<i>vanaisa</i> Madis <i>pojatütar</i> Mia Loore <i>onu</i> Karl-Erik <i>fotograaf</i> Mart Juurikas <i>õpetaja</i> Krista Sell-Viiding
2.	Kohanimed	Põltsamaa Põlva Abruca Peipsi Kadrioru Suure-Jaani Põhja-Jäämeri	Põltsamaa <i>linn</i> Põlva <i>maakond</i> Abruca <i>saar</i> Peipsi <i>järv</i> Kadrioru <i>park</i> Suure-Jaani <i>bussipeatus</i> Põhja-Jäämere <i>laevastik</i>
3.	Riikide ametlikud nimed	Eesti Vabariik Taani Kuningriik	
4.	Perioodika- väljaannete nimed	Eesti Ekspress Pere ja Kodu Öökulli Lend	<i>ajaleht</i> Eesti Ekspress <i>ajakiri</i> Pere ja Kodu <i>õpilasalmanahh</i> Öökulli Lend
5.	Asutuste ja ettevõtete nimed	Selver Studium Vanemuine	<i>kauplus</i> Selver <i>kirjastus</i> Studium <i>teater</i> Vanemuine
6.	Ajaloo- sündmuste nimed	Põhjasõda Vabadussõda Jäälahing	Jüriöö <i>ülestõus</i> Teine maailmasõda Tartu rahu
7.	Kaubanimed		Viljaveski <i>leib</i> Napoleoni <i>kook</i> <i>kakao</i> Meie Mark <i>kohv</i> Kulta Katrina

8. Nimeta eelmise tabeli näidetest:

- 1) kahe sõnalisi nimesid:
- 2) kolme sõnalisi nimesid:
- 3) liitkohanimesid:
- 4) nimesid koos nimetustega:
- 5) ainult nimetusi:

9. Kirjuta iga nime juurde tema amet. Vajadusel kasuta Interneti abi.

Gerli Padar –	Ervin Abel –
Contra –	Ott Lepland –
Rein Rannap –	Eri Klas –
Martin Mürsepp –	Kristina Šmigun-Vähi –
Andrus Ansip –	Taavi Rõivas –
Kaia Kanepi –	Marko Matvere –
Toomas-Hendrik Ilves –	Kelly Sildaru –

10. A. Kirjuta sõnad õige algustähega. Enne kirjutamist rühmita sõnad lk 59 tabeli järgi (kirjuta lünka rühmituse järjekorranumber).

1. OSKAR LUTS	4. AJALEHT MEIE MEEL
KÜPSISED MEIE MARK	KOMPVEKID TEEKONNA
TARTU MAAKOND	ALBU VALD

 PÕHJA-EESTI	 VABADUSE PUIESTEE
.....	
 NÄDAL	 ÕNNE SEPIK
.....	
 TOOLSE LEIB	 ALMA PIIM
.....	
 KROONIKA	 ÕPETAJATE LEHT
.....	
 KIRJANIK ÕNNEPALU	 NÄITLEJA ITA EVER
.....	

B. Rühmita nimed koos nimetustega. Rühmita tabelisse.

Isikud	Ajalehed/ajakirjad
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

Kohad	Kaubad
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

Pane tähele!

Vahel kirjutatakse nimed **jutumärkidesse**. Jutumärkides on ainult **esimene sõna** suure algustähega.

		Nimetus + nimi
1.	Teoste, dokumentide, sarjade, mängude jne pealkirjad	<i>film</i> „ V iimne reliikvia“ <i>mäng</i> „ T agumine paar välja“ <i>uudistesaade</i> „ A ktuaalne kaamera“ <i>artikkel</i> „ E estlased vürtsitavad elu suurte seiklustega“ <i>kogumik</i> „ M aailma viljad“
2.	Taimede sordinimed	<i>õunasort</i> „ L iivi kuldrenett“ <i>punane sõstar</i> „ H ollandi punane“ <i>kartul</i> „ J õgeva piklik“

Teoste, dokumentide, sarjade, mängude jne pealkirjades ja taimede sordinimedes kirjutatakse alati esimene sõna **suure algustähega**.

11. Leia telekavast ja kirjuta õigesti kuue seriaali nimed.

1.
2.
3.
4.
5.
6.

12. Külasta raamatukogu. Kirjuta viie sind huvitava raamatu pealkirjad. Ära unusta kirjutada autori nime!

1.
2.
3.
4.
5.

13. Võta ajaleht „Postimees“ või „Päevaleht“. Leia sealt kolme teatrietenduse ja nelja filmi nimed. Kirjuta.
(Kui ajalehte pole, siis kasuta internetiotsingut.)

Teater

1.
2.
3.

Film

1.
2.
3.
4.

14. Kirjuta oma lemmiklaulude nimed ja nende esitajad.

1.
2.
3.

15. Küsi vanavanematelt kolme kartulisordi nimetused. Kirjuta.

1.
2.
3.

16. Kirjuta tundides õpitu põhjal igasse ritta vähemalt kolm nime koos nimetusega.

1. Eesti keel (kirjandus)

- isikunimed:
- raamatute pealkirjad:
- katkendite pealkirjad:

2. Loodusõpetus

- kohanimed:
- riikide ametlikud nimed:

3. Ajalugu

- ajaloosündmuste nimed:

4. Kodundus

- jäätiste nimed:
- karastusjookide nimed:

5. Laulmine

- heliloojate nimed:
- laulude pealkirjad:

6. Kehaline kasvatus

- jooksumängude nimed:

7. Inimeseõpetus

- perioodikaväljaannete nimed:
- sündmuste nimed:

17. Täienda tabelit nimetuste ja nimedega. Mis keeli räägitakse Euroopa eri riikides?

Riik	Keel
	eesti keel
Saksamaa	
Inglismaa	
	soome keel
	rootsi keel
Taani	
Hispaania	
	itaalia keel
	läti keel
Venemaa	
	poola keel

- Missuguse algustähga kirjutasi keelte nimetused?
- Missuguse algustähga kirjutasi riikide nimed?

Kokkuvõtteks

SUUR JA VÄIKE ALGUSTÄHT

- **Väikese algustähega** kirjutame: kuud, nädalapäevad, tähtpäevad, pühad, ametid, rahvused, keeled.
- **Suure algustähega** kirjutame kõik nimed: isikud, olendid, kohad (linnad, külad, alevid jne), ehitised, veekogud, maad, asutused, ettevõtted, organisatsioonid, ajalehed, ajakirjad, ajaloosündmused, tooted.
- **Jutumärkidesse ja esimene sõna suurtähega** kirjutame pealkirjad: teosed (raamatud, filmid, näidendid), dokumendid, sarjad, mängud, taimesordid.

18. Eralda nimisõnad teistest sõnaliikidest. Rühmita tabelisse.

1) Gerd Kanter, 2) kirjandus, 3) muusikaõpetaja, 4) laulurästas, 5) kollane, 6) kämping, 7) kiunuvad, 8) atsihh, 9) ning, 10) all, 11) värviline, 12) sest, 14) kirjastus, 13) tarkusepäev, 15) koolimaja, 16) ujumine, 17) ujuvad, 18) kaevur, 19) sõudja, 20) hüplemine

On nimisõna	Ei ole nimisõna (8 sõna)
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

Nimisõna algvorm ja käändevormid

Nimisõna võib esineda **algvormis** ja **käändevormides**.

Näiteks: algvorm *kaevur*; käändevormid *kaevurile*, *kaevurilt*, *kaevurist*, *kaevuriga*,

Algvormis nimisõna vastab küsimusele **kes?**, **mis?**.

Kas on meeles?

- Sõnavormil on **põhitähendus** ja **lisatähendus**.
- Algvormis sõna ja sõnatüvi annavad sõnale põhitähenduse.
kaevur, *kaevuri* – juttu on kaevurist
- Sõnalõpp lisab sõnale lisatähenduse.
kaevuri/**ga** – kaevuriga koos (ollakse kuskil või tehakse midagi)
kaevuri/**le** – talle antakse (räägitakse jne) midagi.

19. A. Loe nimisõnad. Kirjuta välja algvormis sõnad.

vabadusvõitleja, siidiriidest, ristiusk, Saaremaale, orduaeg, ajaloolane, valitsejaga, mõisnik, ehitusstiil, kivimüürini, talupoegadele, linnus

Algvormis sõnad:

.....

.....

B. Kirjuta välja käändevormis sõnad. Täida tabel.

Käändevormis sõnad	Sõna algvorm (kes?, mis?)
siidiriidest	siidiriie

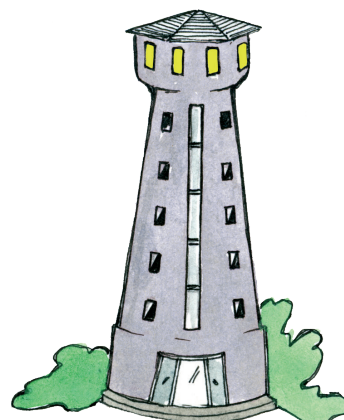

Jäta meelde!

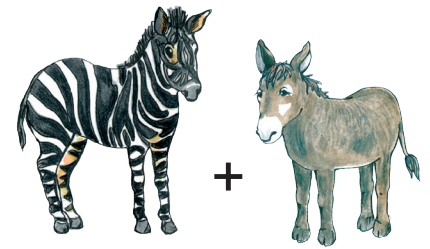
Algvormis sõna on **nimetavas käändes**. Nimetava käände küsimused on **kes?** ja **mis?**.

20. A. Loe laused. Jooni alla nimetavas käändes olevad sõnad.

1. Huvitav raamat lebas öökapil.
2. Majakas on kõrge torniga ehitis.
3. Võta reket ja tule mänguväljakule!

4. Meie klassiruum on teisel korrusel.
5. Meie klassi kõrval on loodusõpetuse kabinet.
6. Krimmi loomaaias sündis sebraeesel.
7. See isemoodi loom on sebra ja eesli järglane.
8. Sebraeesli sünnist olid üllatunud kõik loomaaiasõbrad.

B. Rühmita nimetavas käändes sõnad küsimuste alusel.

<i>Mis?</i>	<i>Kes?</i>
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

21. A. Kriipsuta läbi valed nimetava käände sõnavormid.

- 1) kohv – kohvi, 2) pliita – pliit, 3) luskas – lusikas, 4) apteek – aapteek,
 5) pudru – puder, 6) palitu – palit, 7) (poti)kaas – (poti)kaan

B. Kontrolli sõnastiku www.keelevara.ee abil.

C. Kasuta õigeid sõnavorme liitsõnades.

oa-.....	elektri-
supi-.....	maa-
tatra-	talve-.....
purgi-.....	

Pane tähele!

Ainsuses koosneb sõnavorm tavaliselt kahest osast

ainsuse tüvi	+	sõnalõpp	=	sõnavorm ehk käändevorm
kaevuri	+	-st	=	kaevuri st
baleriin	+	-na	=	baleriini na

Ainsuse tüvevormis sõna on omastavas käändes.

Omastava käände küsimused on **kelle?**, **mille?**.

Tüvevormi moodustamisel saab kasutada skeemi: (selle) .

Näiteks: (selle) kaevuri, (selle) uudise.

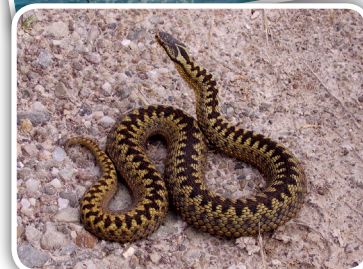
Tüvevormi järgi moodustame sõnavormid ehk käändevormid.

22. A. Moodusta tüvevormid ja käändevormid.

Algvorm	Tüvevorm	Sõnalõpp	Käändevorm
roomaja	(selle) roomaja	-ga	roomaja/ga
delfiin		-st	
saakloom		-ni	
eluviis		-ga	
maaelamine		-sse	
nahkhiir		-l	
nägemine		-s	
kuulmine		-le	
haistmine		-ta	
kompimine		-ga	
puurilind		-na	
metssiga		-lt	
territoorium		-ks	

B. Leia ja kirjuta lünkadesse käändevorme harjutuse A-osast.

- 1) rääkisid
- 2) kohtusid
- 3) suhtusid ükskõikselt
- 4) on
- 5) probleem on
- 6) teeb kindlaks
- 7) elab
- 8) sai haiguse
- 9) öise
- 10) ei saa hakkama
- 11) kuulutab oma
- 12) pööravad rõhku
- 13) hiilivad

C. Moodusta sõnaühenditega lauseid. Kirjuta laused õpetaja etteütlemise järgi.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Käänamistabel

Sa juba tead, et nimisõnu saab muuta ehk käänata. Eesti keeles on 14 käänat.

Enamikust nimisõnadest saab moodustada nii **ainsuse** (*rannatool, politseinik*) kui ka **mitmuse** (*rannatoolid, politseinikud*) vorme.

Ainult mitmuses kasutatakse järgmisi sõnu: *püksid, käärid, tangid, traksid* jne

	Kääne	Küsimus	Ainsuse käändevorm	Mitmuse käändevorm	Käände- lõpp
1.	Nimetav	<i>kes? mis?</i>	naaberriik	naaberriigid	–
2.	Omastav	<i>kelle? mille?</i>	naaberriigi	naaberriikide	–
3.	Osastav	<i>keda? mida?</i>	naaberriiki	naaberriike	-t, -d, i, e, u, -id -sid
4.	Sisseütlev	<i>kellesse? millesse?</i>	naaberriigi/sse	naaberriiki/de/ sse	-sse
5.	Seesütlev	<i>kelles? milles?</i>	naaberriigi/s	naaberriiki/de/s	-s
6.	Seestütlev	<i>kellest? millest?</i>	naaberriigi/st	naaberriiki/de/st	-st
7.	Alaleütlev	<i>kellele? millele?</i>	naaberriigi/le	naaberriiki/de/le	-le
8.	Alalütlev	<i>kellel? millel?</i>	naaberriigi/l	naaberriiki/de/l	-l
9.	Alaltütlev	<i>kellelt? millelt?</i>	naaberriigi/lt	naaberriiki/de/lt	-lt
10.	Saav	<i>kelleks? milleks?</i>	naaberriigi/ks	naaberriiki/de/ks	-ks

11.	Rajav	<i>kelleni? milleni?</i>	naaberriigi/ni	naaberriiki/de/ni	-ni
12.	Olev	<i>kellena? millena?</i>	naaberriigi/na	naaberriiki/de/na	-na
13.	Ilmaütlev	<i>kelleta? milleta?</i>	naaberriigi/ta	naaberriiki/de/ta	-ta
14.	Kaasaütlev	<i>kellega? millega?</i>	naaberriigi/ga	naaberriiki/de/ga	-ga

Käänete paremaks meeldejätmiseks võib neid rühmitada:

- 1) nimetav, omastav ja osastav kääne;
- 2) sisekohakäänded: sisseütlev, seesütlev ja seestütlev kääne;
- 3) väliskohakäänded: alaleütlev, alalütlev ja alaltütlev kääne;
- 4) saav kääne;
- 5) *ni-na-ta-ga*-käänded: rajav, olev, ilmaütlev ja kaasaütlev kääne.

Naljakas nimetus tuleb käändelõppudest: **-ni** – rajav kääne, **-na** – olev kääne, **-ta** – ilmaütlev kääne, **-ga** – kaasaütlev kääne.

😊 **Jäta meelde!**

Ainsuse sõnavormid koosnevad sõnatüvest ja käändelõpust (*taldriku/lt*).

Nimetava ja omastava käände sõnavormidel ei ole käändelõppu (*taldrik, taldriku*).

Eesti keele kõige olulisem kääne on omastav. Omastava käände abil saab moodustada teisi käändevorme.

Näiteks:

Põõsas: **põõsa** – põõsa/**sse**, põõsa/**s**, põõsa/**st**,
põõsa/**lt**, põõsa/**l**, põõsa/**lt**, põõsa/**ni**,
põõsa/**na**, põõsa/**ks**, põõsa/**ta**,
põõsa/**ga**, põõsa/**d**

23. A. Moodusta ainsuse omastava käände (*kelle?*, *mille?*) sõnavormid.

pesa –	diplom –	pendel –
kivi –	kombainer –	kuppel –
kino –	katus –	number –
kala –	õpik –	snepper –

B. Moodusta sõnaühendeid omastava käände sõnavormidega.

Kirjuta kõik sobivad sõnavormid.

Kinnitas uksele (*mille?*)

Muretses endale (*mille?*)

24. Toimi eelmise harjutuse tööjuhendi järgi.

A.

sepp –	leib –	rida –
vaip –	koib –	jõgi –
kaart –	kurg –	kägu –
purk –	padi –	tuba –

Mille maksumus? maksumus

Kelle moodi? moodi

B.

hammas –	lugemik –	tööline –
lammas –	raiesmik –	mudilane –
turvas –	lagendik –	õpilane –
pöial –	kompvek –	jooksmine –

Kelle arvamus? arvamus.

Mille lähedal? lähedal.

C. Kontrolli sõnavorme (veebi)sõnastiku abil.

25. A. Jooni sõnad, mis on omastavas käändes (kelle?, mille?).

köögiviljakeldri, supilusikat, oakohvi, lauanuga, sullepadja, kiirkõnni, vannituba, gaasipliiti, raudnõgese, linnusetorn, kaltsuvaiba, kaneeliküpsise, hobukastani

B. Rühmita sõnavormid, mis ei ole omastavas käändes, küsimuste alla.

Lisa tulbale käände nimetus. NB! Üks sõnavorm sobib mõlemasse tulpa.

<i>Kes? Mis?</i>	<i>Keda? Mida?</i>
..... kääne	 kääne

26. A. Kriipsuta läbi valed omastava käände sõnavormid.

☺ Pane tähele!

Omastava käände küsimused on **kelle?, mille?**.

kodu – koju

kärbese – kärbse

kohvri – kohveri

nõgese – nõgesi

luska – lusika

kahveli – kahvli

pliidi – pliita

rea – rida

hüljese – hülge

taldriku – taldreku

lauanuga – lauanoa

sahtli – sahteli

B. Moodusta õigete sõnavormidega lauseid. Harjutage klassis lausete õigekirja harjutava etteütlusena.

27. A. Moodusta nimisõna algvormist (nimetava käände vormist) ainsuse tüvevorm ja küsimusele vastav käändevorm.

Algvorm	Tüvevorm kääne	Küsimus	Käändevorm
mägironija	mägironija/–	<i>kelleks?</i>	mägironij aks
nukunäitleja		<i>kellel?</i>	
rannajoon		<i>mida?</i>	
laiskvorst		<i>kellena?</i>	
sõnastik		<i>milles?</i>	
maismaa		<i>millele?</i>	
pinnavorm		<i>millest?</i>	
mäestik		<i>milleni?</i>	
suitsupääsuke		<i>kelle?</i>	
teetööline		<i>kellesse?</i>	
meremees		<i>kelles?</i>	
viljapõld		<i>millelt?</i>	
lillepeenar		<i>milleta?</i>	
pojapoeg		<i>kellega?</i>	

B. Täida tabel.

1. Kirjuta tabelisse järjekorras käändevormid **A**-osast.
2. Eralda käändevormidel tüvi ja sõnalõpp.
3. Kirjuta käändevormi küsimus.
4. Kirjuta käände nimetus.

Käänevorm	Küsimus	Kääne
mägironija/ ks	<i>kelleks?</i>	saav
nukunäitleja/ l		alalütlev

28. A. Sobita käände nimetus, küsimus ja sõnavorm.

1. nimetav

mida?

karjakasvatus

2. omastav

millel?

karjakasvatust

3. osastav

mis?

karjakasvatuseni

4. sisseütlev

mille?

karjakasvatusse

5. alalütlev

milleni?

karjakasvatuse

6. rajav

millesse?

karjakasvatusel

B. Moodusta sõnaühendeid sõnavormidega A-osast.

- 1) suhtub
- 2) arendab
- 3) unistuseks on
- 4) võtab plaani
- 5) jõuab peagi
- 6) hoiab silma peal

29. A. Ühenda näidise alusel.

1) ehitajale		kellest?		saav
2) pagariks	1.	kellele?		ilmaütlev
3) kondiitrist		kellena?		kaasaütlev
4) ettekandjaga		kelleks?	1.	alaleütlev
5) tuletõrjajata		kellega?		olev
6) mööblitislerina		kelleta?		seestütlev

B. Moodusta võimalikke sõnaühendeid.

- 1) töötab mööblitislerina, ettekandjaga, tuletõrjajata
- 2) õpib
- 3) teeb filmi
- 4) arutab
- 5) ei saa hakkama
- 6) ulatab

Mitmuses sõnavormi eristab ainsuse sõnavormidest mitmuse tunnus (vaata käänamistabelit lk 72-73 või lk 101).

Jäta meelde!

Mitmuse tunnus on:

- Nimetavas käändes sõnadel **-d** (kokapoisid, linnusetornid).
- Omastavas käändes sõnadel ja kõikidel käändevormidel alates sisseütlevast: **-de**, või **-te** (kokapoiste, linnusetornide).
- Osastavas käändes võib olla mitmuslik sõnavorm **i-**, **e-**, **u-**lõpuline, **id-** või **sid-**lõpuline (kõrsi, pinke, laudu; nädalaid, mägesid).

Mitmuse omastava käände vormi järgi saame moodustada kõiki käändevorme alates mitmuse sisseütlevast.

Näiteks:

linnusetornide: linnusetornidesse, linnusetornides, linnusetornidest, linnusetornidele, linnusetornidel, linnusetornidelt, linnusetornideks, linnusetornideni, linnusetornidena, linnusetornideta, linnusetornidega.

Mitmuses sõnavormid alates sisseütlevast käändest koosnevad kolmest osast:

sõnatüvi (keda?, mida?)	+	mitmuse tunnus	+	käändelõpp	+	käändevorm
tordikahvli/t	+	-te-	+	-ga	=	tordikahvli/ te/ga
suveöö/d	+	-de-	+	-le	=	suveöö/ de/le
rabamändi/-	+	-de-	+	-st	=	rabamändi/ de/st

- Lõpud **-d** ja **-t** ei kuulu mitmuse sõnatüve juurde.

30. A. Loe sõnavorm, märgi mitmuse tunnus, täida tabel.

B. Mis käändes on sõnavormid? Leia käänamistabelist lk 72-73 või lk 101. Kirjuta käände järjekorranumber tabelisse sõnavormi järele.

Käändevorm	Küsimus	Mitmuse nimetav kääne	Ainsuse nimetav kääne
mustikatest 6.	millest?	mustikad	mustikas
rabarberiteni			
apelsinidesse			
eestlastena			
soomlastelt			
veekogudesse			
naaberriikidega			
rohevetikateta			
rannikualadel			

😊 Tuleta meelde!

Mitmuse tunnuse valiku skeem.

(seda)

-t

taldriku/t

(nende)

-te-

taldriku/te

-d

lehtpuu/d

Ø

klaaskannu

-de-

lehtpuu/de

klaaskannu/de

31. A. Täida tabel.**B. Kirjuta mitmuse sõnavormi alla käände nimetus.**

Ainsuse sõnavorm	Küsimus	Mitmuse tüvevorm (keda?, mida?)	Mitmuse tunnus	Mitmuse sõnavorm
suurlinnas	<i>milles?</i>	suurlinna/-	-de-	suurlinna/de/s seesütlev kääne
elukohast				
kasvuhoonel				
				ujumiskohtadele
spordihoonele				
maismaapiirini				
				vihmasadudena
tormituuleta				
				rünkpilvedega
				teatmeteostesse
sügistormiks				

C. Moodusta sõnaühendeid tabeli sõnadega.

- 1) pandi märgistused , ,
..... ;
- 2) kattus ;
- 3) muutusid , ,
..... ;
- 4) peatusid

32. A. Loe laused. Kirjuta õige mitmuse tunnus.

1. Keskajal elati küla.....s, mille elamud olid muldpõranda..... ja
õlgkatus.....ga.
2. Külad olid ümbritsetud talupoega..... põldu..... ja karjamaa.....ga.
3. Põhjapoolses Euroopas ehtasid talupojad elamuid palki.....st, katused
tehti õlge.....st.
4. Lõuna pool tehti ka kivi.....st katuseid.
5. Maja.....l ei olnud korstnaid, suits pääses välja katuseauku.....st või
us.....st.
6. Aja jooksul täiendati eluhooneid kiviahju....., kamina..... ja korstna.....ga.
7. Feodaalid elasid kindlustatud elamu.....s ehk linnus.....s.
8. Linnused ehitati mäge..... otsa või järvesaar.....le.
9. Linnused ümbritseti müüri.....ga.
10. Sõjamehed valvasid vahitorni.....s.
11. Linnus..... peatorni..... allkorrus.....l olid ruumid sõjariista..... ja
toiduvaru..... jaoks.
12. Keldripimedusse tehti ruumid feodaalide vaenlas.....le ja vangi.....le.

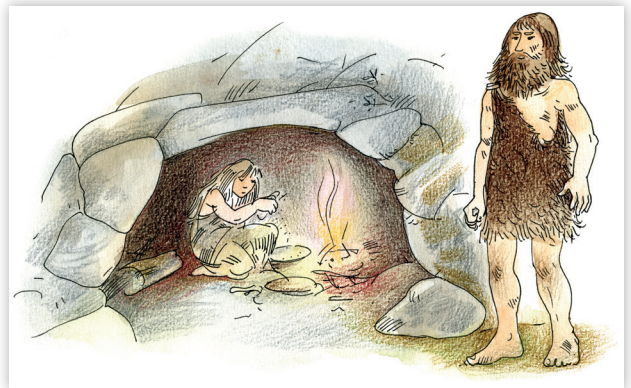
B. Rühmita sõnad mitmuse tunnuse **-de-** või **-te-** alusel. Kirjuta sõnavormi jäarele käände nimetus.

-de	-te
küla des – seesütlev k.	muldpõrandate te – omastav k.

C. Harjuta lausete õigekirja etteütlemise järgi.

33. A. Loe laused. Otsusta lause sisu järgi, kas sulgudes olev sõna peab olema ainsuses või mitmuses.

B. Kirjuta tekst.

1. Kuidas elasid (*koopainimene* – nimetav)?
2. (*Koopainimene* – saav) nimetatakse (*ürgaeg* – omastav) (*inimene* – osastav), kes leidsid (*peavari* – osastav) (*koobas* – seestütlev).
3. (*Välimus* – omastav) poolest sarnanesid nad (*tänapäev* – omastav) (*inimene* – kaasaütlev).
4. (*Koopainimene* – nimetav) ei osanud (*onn ja maja* - osastav) ehitada.
5. (*Koopainimene* – nimetav) avastasid, et (*mägi ja kalju* – seesütlev) on hulk (*koobas* – osastav), mis pakuvad (*peavari* – osastav) (*tuul ja vihm* – omastav) eest.
6. (*Koopainimene* – nimetav) kogunesid (*koobas* – sisseütlev) (*lõke* – omastav) ümber.
7. Varsti kujunesid (*koobas* – nimetav) (*inimene* – omastav) (*elupaik* – saav).
8. (*Koobas* – seesütlev) oli kergem ületada (*argipäev* – omastav) (*raskus* – osastav).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

LIITSÕNA

Liitsõnade loomine on eesti keele sõnavara rikastamise üheks oluliseks viisiks.

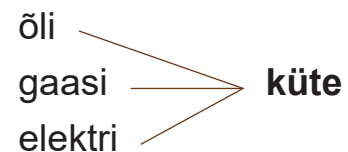
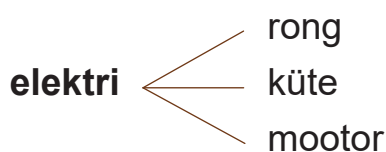

Pane tähele!

Liitsõna moodustub kahest või mitmest eri sõnast.

Liitsõna kirjutatakse **alati kokku**.

Näiteks: *koolidirektor, põllumajandusülikool*.

Liitsõna tunnused

Liitsõnu iseloomustavad kolm tunnust.

1. Liitsõnal on kindel **omaette tähendus või tähendusvarjund**, mida ei väljenda liidetavad sõnad üksikult.

Näiteks on sõnadel *suur* ja *linn* kummalgi oma tähendus.

Liitsõna *suurlinn* väljendab miljoneisse ulatuva elanikkonnaga linna (*London, Pariis*).

Liitsõnal võib olla ka **täiesti erinev tähendus**, millel pole üksiksõnadega midagi ühist.

Näiteks: *härg* + *silm* = *härjasilm* (praetud muna).

2. Liitsõna **pearõhk on täiendsõnal (koeratoit)**. Kui täiendsõnu on mitu, siis ikka esimesel täiendsõnal (*aastavahetusball*).

3. Liitsõna viimane osa kannab tähendust. **Viimane sõnaosa on põhisõna.**

Esimene osa (või osad) liitsõnas täpsustab põhisõna. **Esimene osa on täiendsõna.**

Liitsõna **käänamisel muutub ainult põhisõna**. Täiendsõna on muutumatu kõikides käänetes.

Näiteks: lõputunnistus, lõputunnistuse, lõputunnistust jne
küünlavalgusõhtu, küünlavalgusõhtuks, küünlavalgusõhtuni jne

1. Loe liitsõnad.

A. *viljaveski, tuuleveski, vesiveski, kohviveski, pipraveski.*

- Mida ühist on kõigil neil sõnadel?
- Mis sõnaosa on liitsõnadel joonitud?

B. Selgita tähendusvarjundeid, mida lisavad põhisõnale **veski** täiendsõnad *vilja-*, *tuule-*, *vesi-*, *kohvi-*, *pipra-*.

Liitsõna liigid

Vastavalt **põhisõna liigile** on eesti keeles olemas

- 1) liitnimisõnad – sõiduauto, käterätik;
- 2) liitomadussõnad – helepruun, soojalembene;
- 3) liitarvsõnad – viisteist, kolmkümmend, viissada;
- 4) liittegusõnad – heakorrastama, võidurõõmutsema;
- 5) liitmäärsõnad – hädavaevalt, läbiseigi;
- 6) liitsidesõnad – otsekui, justkui.

Tuleta meelde!

Liitsõnade õigekiri

1. Liitsõnas kirjutatakse iga sõna täpselt nii, nagu need on kirjutatud eraldi olevates sõnades.

Näiteks: pa**pp**+**k**arp = pa**ppk**arp, raud**d**+**t**ee = raud**dt**ee, king**g**+**s**epp = king**gs**epp

NB! Liitsõnades ei teki sõnade liitumisel kaashäälikuühendit (kell**ll**raadio).

2. Kui sõnade liitumiskohal satub kõrvuti kolm ühesugust tähte, kirjutatakse sõna sidekriipsuga (ple**kkk**katus) ple**kk**-katus

Liitnimisõnad (nimisõna + nimisõna)

Liitnimisõna **põhisõnaks** on **nimisõna**, **täiendsõnaks** on enamasti ka **nimisõna** (*kaunvili, arvutikursus, töötasu, kopsupõletik*).

Täiendsõnana võib esineda ka muid sõnaliike (*noormees, kolmnurk, triikraud, eeskoda, enesetunne*).

Nimisõnaline täiendsõna esineb enamasti nimetavas või omastavas käändes.

2. A. Loe liitsõnad. Märki sõnade liitumiskohad. Jooni põhisõnad.

B. Moodusta sama põhisõnaga veel kaks liitsõna.

- 1) klassi/reeglid –,
- 2) tunniplaan –,
- 3) eksamitöö –,
- 4) kivimaja –,
- 5) pronkskuju –,
- 6) sametkardinad –,
- 7) bensiinjaam –,
- 8) ratastool –,

C. Jooni liitsõnad, millel on nii täiendsõna kui ka põhisõna nimetavas käändes (*kes?*, *mis?*).

3. A. Loe liitsõnad.

B. Leia sobiv liitsõna selgitus tabeli alt, kirjuta tabelisse.

Täiendsõna nimetavas käändes (<i>kes?</i> , <i>mis?</i>)	Täiendsõna omastavas käändes (<i>kelle?</i> , <i>mille?</i>)
karpkala =	karbikala =
sibultaim =	sibulataim =
käsikiri =	käekiri =
toitained =	toiduained =

1) söögisibula taim; 2) toiduks tarvitavad ained; 3) kalaliik; 4) toitvad ained (valgud, rasvad); 5) isikupärane kirjutamisviis; 6) karbis müüdav kala; 7) taim, mis kasvab sibulast; 8) käsitsi või arvutil kirjutatud tekst

4. Täienda tabelit käände nimetuste ja küsimustega. Kääna liitsõnu.

Käände nimetus	Küsimused	PLEKKNÕU	KRAAVIKALDAD
Nimetav			
Omastav			
	<i>keda?</i> <i>mida?</i>		
Sisseütlev			
	<i>kelles?</i> <i>milles?</i>		

Pane tähele!

Täiendsõna nimetavas käändes väljendab enamasti

1. Ainet või materjali, millest põhisõnaga väljendatud ese on tehtud või millest see koosneb.

Näiteks: *klaaspurk, plekktops, malmpott, õlgkatus, parkettpõrand, muldonn*

2. Eseme, olendi või nähtuse kuju või välistunnust.

Näiteks: *põõsastaim, lillkapsas, nokkloom, ahelmäestik, lintraktor, kaarsild*

3. Keemilisi aineid ja ühendeid.

Näiteks: *väävelhape, vesinikülihapend, piimhape*

6. A. Moodusta liitsõnu.

B. Rühmita liitsõnad eelnevalt märgitud kolme tunnuse alusel.

Kirjuta sõna järele tunnuse järjekorranumber.

1) õun+hape – 3.

6) krohv+sein –

2) kuld+sõrmus –

7) sool+hape –

3) viil+katus –

8) okas+sigas –

4) nahk+kuub –

9) keel+pill –

5) põlv+püksid –

Liitsõnad:

.....

.....

.....

- Kontrolli sõnade liitumiskoha õigekirja.
- Mis sõnade puhul on oht teha vigu?

Täiendsõna omastavas käändes, s.o omastavaline liitumine.

7. A. Moodusta algvormis nimisõnadel omastava käände vormid.

Lisa põhisõna, kirjuta liitsõna.

Nimetav kääne	Omastav kääne <i>Kelle?, Mille?</i>	Lisa põhisõna
hommik	hommiku	(eine) – hommikueine
maaler		(oskus)
välk		(sähvatus)
tütar		(poeg)
nädal		(plaan)
koor		(laul)
siid		(kangas)

B. Loe sõnad. Moodusta liitsõnaga sõnaühendeid.

Kasuta kõiki omadussõnu.

Pane tähele!

Liitsõna juurde võib kuuluda mitu omadussõna.

Sõnad: rikkalik, tihe, õpitud, pimestav, hoogne, sinisilmne,
hinnaline, terav, asjalik, vallatu.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Mida väljendab täiendsõna omastavas käändes?

1. Täpsustab põhisõnaga märgitud eseme, olendi või nähtuse liiki ja laadi, otstarvet, tööala, sugulust

Näiteks: *õunapuu, elektrimootor, teatrietendus, laulupidu, spordivõistlused, õetütar, kassipoeg, hundikoer, lambatall*

2. Näitab, millele või kellele põhisõnaga väljendatud tegevus on suunatud.

Näiteks: *rukkilõikus, kartulipane, taimekasvatus, korstnapühkija, tuletõrjuja*

3. Täpsustab põhisõnaga märgitud hulka, määra, kogu või kuju.

Näiteks: *piimaliiter, suhkrutükk, tolmukübe, heinasaad, saiaviil*

Pane tähele!

Nimetavas (*kes?, mis?*) ja omastavas käändes (*kelle?, mille?*) täiendsõnadel võib olla sama tähendus.

Neil juhtudel märgib täiendsõna

1. Kehaosa, vahendit või abinõu, mille abil mingi tegevus või nähtus on esile kutsutud.

<u>Nimetav + nimetav</u>	<u>Omastav + nimetav</u>
<u>jalg</u> /ratas, <u>vesi</u> /ravi, õhkpidur, teivashüpe, käsitöö, jäähoki, masinõmblus	<u>selja</u> /kott, <u>käe</u> /kott, gaasiküte, arvutikiri, vingumürgitus

2. Eseme, nähtuse või tegevuse esinemiskohta või -aega.

<u>Nimetav + nimetav</u>	<u>Omastav + nimetav</u>
<u>mägi</u> /raudtee, öö/pesu, mägikarjamaa, kevadkülv, sügiskünd, talisuplus, töökittel	<u>täna</u> va/kingad, <u>talve</u> /palitu, hommikumantel, päevasärk, õhtukleit

3.

Taimede ja loomade nimetust	Taime- või loomaliiki selle asukoha või esinemisaja järgi
<u>Nimetav + nimetav</u>	<u>Omastav + nimetav</u>
<u>vesi</u> /roos, põldlõoke, mägikits, suvinisu, metsloom,	<u>metsa</u> /marjad, nurmenukk, mereloomad, toalilled, meretaimed, aiakahjurid, suvelilled

8. A. Eralda eelnevates tabelites esitatud liitsõnadel osad, jooni täiendsõnad.

B. Selgita, mida täiendsõna märgib või täpsustab.

9. A. Koosta liitsõnu, arvesta nimetavalise liitumise põhimõtet. Kirjuta liitsõnad.

mägi+küla, riist+võimlemine, kuld+medal, ratas+traktor, sidrun+hape, võrk+pall, okas+puu, sõrm+kübar, aed+maasikas, kristall+vaas, käsi+trell, põld+lõoke, kloor+vesinik, sügis+ilmad, kaar+sild, mets+kits

.....

.....

.....

.....

.....

B. Rühmita liitsõnad tähenduse alusel.

1.	Aine või materjal (2 liitsõna)	
2.	Kuju või välistunnus (3 liitsõna)	
3.	Eseme, nähtuse või tegevuse esinemiskoht või -aeg (2 liitsõna)	
4.	Taime või looma nimetus (3 liitsõna)	
5.	Vahend või abinõu (3 liitsõna)	
6.	Keemiline aine, ühend (2 liitsõna)	

**10. A. Koosta liitsõnu, arvesta omastavalise liitumise põhimõtet.
Kirjuta liitsõnad.**

1) külv+masin, kokk+kunst, vili+koristus, kask+puu, vend+naine

2.

.....
.....

2) niit+taimed, puur+linnud, suvi+lilled

.....

3) kartul+võtt, loom+kasvatus, vedur+juht

.....

4) vihm+keep, talv+kasukas, suvi+kleit

.....

5) elekter+küte, toit+mürgitus, pea+noogutus

.....

6) suhkur+pakk, juust+keras, lumi+vaip, käsi+kett

.....

**B. Kirjuta liitsõnaridade järgi ruutu, mis neid tähenduselt ühendab.
Vaata allpool esitatud jaotust.**

1. Täpsustab põhisõnaga märgitud hulka, määra, kogu või kuju.
2. Märgib eseme, olendi või nähtuse liiki ja laadi, otstarvet, tööala, sugulust.
3. Märgib, millele või kellele põhisõnaga väljendatud tegevus on suunatud.
4. Märgib kehaosa, vahendit või abinõu, mille abil mingi tegevus või nähtus on esile kutsutud.
5. Märgib taime- või loomaliiki selle asukoha või esinemisaja järgi.
6. Märgib eseme, nähtuse või tegevuse esinemiskohta või -aega.

11. A. Loe laused. Moodusta liitsõnad, kasuta õigeid käändevorme.

1. Ajalehes („*Post+mees*“) avaldati üks huvitav teade.
2. Tartu Ülikooli (*loodus+muuseum*) toimus (*vestlus+õhtu*) „Inimene ja (*elu+rikkus*)“.
3. (*Küünal+valgus+õhtu*) rääkis kuulus (*taim+teadlane*) oma (*töö+kogemus*) .
4. Tuntud bioloog juhtis (*jutt+ajamine*) (*vestlus+ring*).
5. Peale huvitavat üritust jätkus (*jutt+ajamine*) veel (*linn+tänav*).

B. Jooni sulgudes sõnad, mille puhul kasutatakse omastavalist liitumist.

- Mitu liitsõna joonisid? liitsõna.
- Mitu nimetavalise liitumisega sõna oli? liitsõna.

C. Kirjuta laused õigesti vihikusse.

 Pane tähele!

Täiendsõna võib liitsõnas esineda ka lühenenud kujul või mitmuse omastava käände vormis

Näiteks:

- 1) tootmine + protsess = tootmissprotsess, õpilane+kodu = õpilaskodu, elamine+pind = elamisspind
- 2) laste/kodu, pühade/kaart, rahvaste/pall, keelte/kool, hingede/päev, poiste/koor, noorte/koondis

Liitsõnal võib tekkida täiesti erinev tähendus

Näiteks: õnnelik lapsepõlv, õitsev varsakabi, tuntud hõbekõri

12. A. Loe liitsõnad. B. Loe laused. Kirjuta lausesse sobiv liitsõna.

murelaps, õnneseen, tuulepea, naerulind, kuldsuu, unimüts, merekaru

1. Rõõmsameelne ja lõbus inimene on
2. Inimene, kellel kõiges veab, on
3. Hea kõnemees on
4. Vilunud meremees on
5. Inimene, kellega tekib palju muret, on
6. Inimene, kes tegutseb mõtlematult, on
7. Inimene, kes tahab palju magada, on

13. A. Loe laused. Kirjuta õigesti vihikusse.

1. (November+kuu) osales (Soo+maa) (prügi+koristus) palju inimesi.
2. Mõnede (matk+sellid) (ööbimine+koht) olid prahised.
3. Põhiliselt leiti (jook+purgid) ja (mahl+pakid).
4. Suurimaks leiuks oli aga sauna (metall+korsten).
5. (Jõgi+kallas) jäid maha paar (kütus+tünn), sest need ei mahtunud (vesi+sõiduk).
6. Koristajad arvasid, et (kütus+tünn) on kasutanud (küla+elanikud) (ujumine+sild) ujukitena.

B. Rühmita liitsõnad.

Nimetavaviline liitumine	Omastavaviline liitumine	Lühenenud täiendsõna

14. Asenda kaldkirjas rohelised sõnad liitsõnadega.

Küpsetis (sügiseseks õhtuks)

.....

1. Küpsetamiseks on vaja

(keeksile vormi, mis on tehtud metallist)

.....

2. Vaja on 225 grammi

(jahu, mis on nisust tehtud),

(helvestena kookost) ja 125 ml

(mahla, mis on apelsinidest saadud)

3. Retsepti kuulub veel kaks (kanade munetud muna),

kaks (lusikat, mida kasutatakse tees ja kohvis suhkruga segamiseks)

..... (küpsetise kergitamiseks mõeldud pulbrit)

.....

4. Lisa taignale 80 ml (õli, mis on mõeldud toidu jaoks)

ja üks teelusikatäis riivitud (apelsini ümber olev koor)

.....

5. Sega kõik ained segamini ja kalla (keeksi küpsetamise vorm)

.....

6. Vajadusel võib vormi põhja panna

(küpsetamisel kasutatav kuumuskindel paber)

7. Küpseta ahjus 50 minutit.

8. Keeksi küpsust proovi (tikuga, mida saab kasutada ka hammaste

puhastamiseks)

9. Jahuta keeks, raputa peale (hästi peeneks jahvatatud suhkrut)

..... ja serveeri jogurtiga.

15. A. Loe laused, kasuta sulgudes siniste sõnade asemel liitsõnu.

1. Isa kinkis emale (*kullast tehtud sõrmuse*)
ja (*lakitud nahast saapad*)
2. (*Kingade parandaja*) õmbles poisi
(*saabastel, mida kasutatakse suusatamisel*)
(*talla ääre*) kinni.
3. Eestis on olnud noorte lemmikuks ansambel, mille nimi on
(*jääpinna ääre nimetus*) „.....“.
4. (*Sõduri seisuses olevate poiste*)
(*matkamisel kasutatava varustuse*) hulka
kuulub (*plekist tehtud kruus*) ja
(*plekist tehtud kauss*)
5. Kermo elab (*kividest tehtud majas*), mis on
(*rongide sõitmiseks kasutatava tee*) lähedal.
6. Nende maja ees ei ole (*müra takistavat tõket*),
kogu (*ala, mis on nendele kuuluv maa*) on
ümbritsetud (*lattidest tehtud taraga*)

B. Jooni lausetes kõik liitsõnad. Rühmita liitumiskoha õigekirja alusel sõnad, milles

- kõrvuti on 3 ühesugust sulghäälikut:
..... (..... sõna)
- NB! Need sõnad liidetakse (kuidas?)
- kõrvuti on 3 või enam täishäälikut
..... (..... sõna)
- kõrvuti on nõrk sulghäälik ja S: (..... sõna)
- kõrvuti on nõrk ja tugev sulghäälik: (..... sõna)

16. A. Loe laused. Ühenda liitsõnad kaarega.

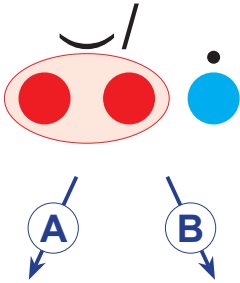
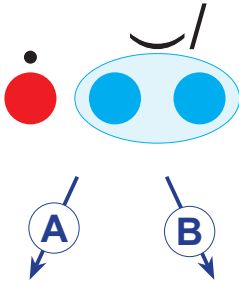
B. Kirjuta laused vihikusse.

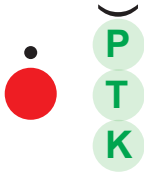
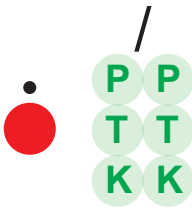
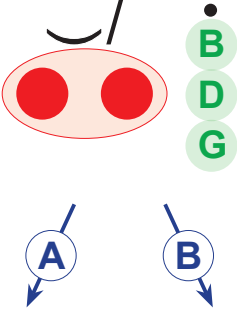
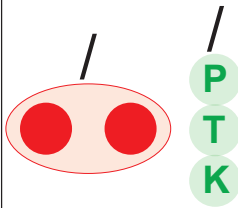
1. Detsembri kuus toimub igal aastal Tallinna Draama teatris jõulu laat.
2. Seda kutsutakse Jõulusahvriks.
3. Teatri rahvas pakub linna inimestele käsi tööd ja suvel tehtud suu poolist.
4. Möödunud aastal oli võimalik maitsta liha kõrvale sobivaid kastmeid.
5. Huvitav oli rabarberi moos vürts köömnetega ja pihlaka kaste kadaka marjadega.
6. Jõulu laada müügi tulu annetatakse laste leina laagrite toetuseks.

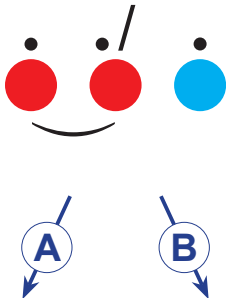
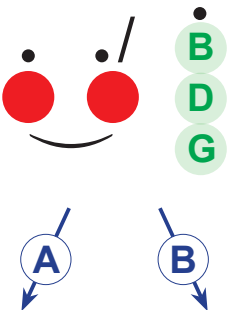
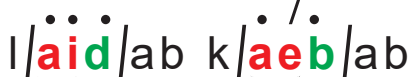
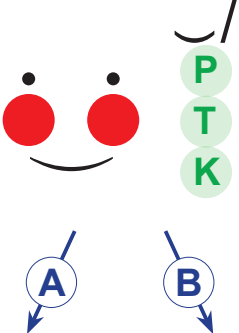
C. Harjuta lausete õigekirja etteütlemise järgi.

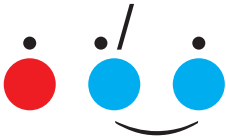
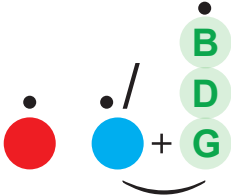
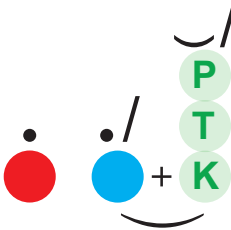
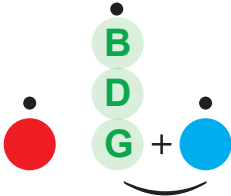
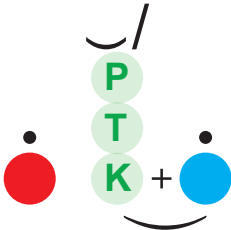
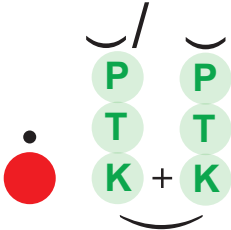
KÄÄNAMISTABEL

	Kääne	Küsimus	Ainsuse käänevorm	Mitmuse käänevorm	Käände- lõpp
1.	Nimetav	<i>kes? mis?</i>	naaberriik	naaberriigid	–
2.	Omastav	<i>kelle? mille?</i>	naaberriigi	naaberriikide	–
3.	Osastav	<i>keda? mida?</i>	naaberriiki	naaberriike	-t, -d, i, e, u, -id -sid
4.	Sisseütlev	<i>kellesse? millesse?</i>	naaberriigi/sse	naaberriiki/de/sse	-sse
5.	Seesütlev	<i>kelles? milles?</i>	naaberriigi/s	naaberriiki/de/s	-s
6.	Seestütlev	<i>kellest? millest?</i>	naaberriigi/st	naaberriiki/de/st	-st
7.	Alaleütlev	<i>kellele? millele?</i>	naaberriigi/le	naaberriiki/de/le	-le
8.	Alalütlev	<i>kellel? millel?</i>	naaberriigi/l	naaberriiki/de/l	-l
9.	Alaltütlev	<i>kellelt? millelt?</i>	naaberriigi/lt	naaberriiki/de/lt	-lt
10.	Saav	<i>kelleks? milleks?</i>	naaberriigi/ks	naaberriiki/de/ks	-ks
11.	Rajav	<i>kelleni? milleni?</i>	naaberriigi/ni	naaberriiki/de/ni	-ni
12.	Olev	<i>kellena? millena?</i>	naaberriigi/na	naaberriiki/de/na	-na
13.	Ilmaütlev	<i>kelleta? milleta?</i>	naaberriigi/ta	naaberriiki/de/ta	-ta
14.	Kaasaütlev	<i>kellega? millega?</i>	naaberriigi/ga	naaberriiki/de/ga	-ga

TABEL 1		
1	2	3
     		

TABEL 2				
1	2	3	4	5
 	 	 	 	

TABEL 3		
1	2	3
 	 	

TABEL 4	
1	 Ⓐ → s/ilm/ad Ⓑ → s/ilm/as
2	 Ⓐ → k/urg/id k/urg/edel
	 Ⓑ → k/ast/ab k/oh/as v/olt/is
3	 Ⓐ → s/ibl/ib
	 Ⓑ → k/aps/as k/aps/ad
4	 Ⓐ → k/otk/as Ⓑ → k/akt/us

